SPRAWOZDANIE TRZYDZIESTE TRZECIE

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM III.

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1915/16.

TREŚĆ:

1. Dr. Władysław Bogatyński: Sto lat rozwoju społeczno-gospodarczego Królestwa Polskiego.
2. Część urzędowa.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO

DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1916

SPRAWOZDANIE TRZYDZIESTE TRZECIE

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM III.

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1915/16.

TREŚĆ:

W KRAKOWIE
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO

DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1916

Sto lat rozwoju społeczno-gospodarczego Królestwa Polskiego [1]).

Sto lat minęło, jak kongres wiedeński powołał do życia szóstą część Rzeczypospolitej polskiej (z r. 1772), jako konstytucyjne królestwo pod berłem carów, jako królów polskich. Chociaż zeszło ono niezadługo do rzędu prowincyi imperyum rosyjskiego, nie przestało być tem, czem było dla Rosyi od początku swego istnienia: źródłem dochodów, kultury i łącznikiem z zachodem. W obecnej tak ważnej chwili konieczną wydaje się rzeczą zdać sobie sprawę ze stanu społeczeństwa polskiego w Królestwie w ciągu wieku. Nie chodzi o dzieje polityczne, bo te znane lepiej, lecz o stosunki społeczno-ekonomiczne w ich stuletnim rozwoju. Statystyka pozwala dokonać takiego przeglądu, mianowicie: ludności, gospodarstwa i oświaty Królestwa Polskiego.

I. Ludność.

Rozwój ludności w ciągu stulecia przedstawia następująca tablica:

Rok	Obszar w km.^{2}	Stan ludności	Gęstość zaludnienia na 1 km.^{2}
1816	124.521	2,717.287	22
1829		4,137.634	
1831		3,762.003	31
1840	127.326	4,488.009	
1845		4,798.658	
1846		4,867.129	39
1850	127.342	4,810.735	
1855		4,673.899	
1860	127.338	4,840.466	39
1865		5,336.240	
1870		5,903.391	47
1875		6,515.153	

[1]) Artykuły o Królestwie, które ogłosiłem w »Czasie« w wrześniu r. 1915, nr. 489, 492, 494, 496, zostały tu przerobione i w paru miejscach sprostowane.

Rok	Obszar w km.²	Stan ludności	Gęstość zaludnienia na 1 km.²
1880		7,104.864	58
1885		7,687.893	
1890		8,256.562	65
1897	123.448	9,402.253	76
1905		11,312.275	
1909	122.848	11,935.318	101 (w r. 1911)
1913	123.326	13,058.000	106

Z zestawienia tego widać, że ludność wzrastała aż do powstania listopadowego, poczem znacznie się zmniejszyła. Podobne zjawisko widzimy później: do r. 1846 wzrastała ludność, poczem nastąpił znowu ubytek. W obu wypadkach przyczyny szukać należy w stosunkach politycznych, w drugim także w epidemii cholery i klęsce głodu. Od r. 1855—1860 wzrost ludności pochodził głównie z przyrostu naturalnego; dopiero z końcem siódmego dziesiątka lat, a zwłaszcza po r. 1870 przyrost rzeczywisty przewyższa naturalny. Zjawisko to nie występuje we wszystkich guberniach równomiernie, najczęściej w przemysłowych skutkiem immigracyi. W guberniach: płockiej i suwalskiej w latach 1867–1894 stwierdzono nawet mniejszy przyrost rzeczywisty od naturalnego; powodem był brak przemysłu i skutkiem tego emigracya.

Co się tyczy emigracyi w Królestwie, rozwinęła się ona dopiero w 80-tych latach ubiegłego wieku, o czem świadczą następujące cyfry:

Emigracya z Królestwa osadnicza (na stałe).

r. 1890	emigrowało		19.323
» 1894—1897	»	corocznie	6.165
» 1904	»		17.239
» 1908	»		40.813

Emigracya z Królestwa sezonowa.

	r. 1904	r. 1908
do Niemiec	137.701	235.074
» Ameryki	10.453	12.399
» Danii	814	4.196
» innych państw	113	3.226
w głąb Rosyi	4.327	8.155
razem	153.408	263.050

Według stanu z r. 1908 w wychodźctwie sezonowem wzięły największy udział gubernie: kaliska (108.458), piotrkowska (39.024) i płocka (34.249), najmniejszy: suwalska (8.151) i siedlecka (1.385); w wychodźctwie stałem największy udział wzięły gubernie: łomżyńska (8.904) i suwalska (6.676), najmniejszy: piotrkowska (1748) i kielecka (1.239).

Tak zaludnienie bezwzględne, jak i względne (gęstość zaludnienia) nie było równomierne we wszystkich guberniach i, rzecz jasna, zależało od rozwoju gospodarstwa. Najgęściej zaludnione były w r. 1872 gubernie: warszawska, kaliska i piotrkowska, najrzadziej: siedlecka, łomżyńska i suwalska; z końcem zaś ubiegłego wieku (r. 1897) najgęściej zaludnione były gubernie: piotrkowska, warszawska i kielecka, najrzadziej: suwalska i siedlecka; w bieżącym wreszcie wieku (r. 1913) najgęściej zaludnione były gubernie: piotrkowska, warszawska i kaliska, najrzadziej: suwalska i łomżyńska. Porządek ten ulega zmianie przy zaludnieniu bezwzględnem. Według stanu z r. 1913 najwięcej ludności liczyły gubernie: warszawska, piotrkowska i lubelska, najmniej: łomżyńska i suwalska, chociaż obszarem nie najmniejsze.

W porównaniu z Poznańskiem i Galicyą tak się przedstawiało zaludnienie Królestwa Polskiego bezwzględne i względne:

Rok	Królestwo Polskie		Poznańskie		Galicya (z Rzpltą krakowską)	
1816	2,717.000	(22)	820.000	(28)	3,717.000 (w r. 1817)	(47)
1846	4,867.000	(39)	1,364.000	(47)	4,774.000	(61)
1870	5,903.000	(47)	1,582.000 (w r. 1871)	(55)	5,492.000	(69)
1890	8,257.000	(65)	1,753.000	(61)	6,608.000	(84)
1897	9,402.000		1,848.000		7,047.000	
1910	12,476.000 (w r. 1911)	(101)	2,100.000	(72)	8,026.000	(102)
	na obszarze 123.000 km.²		na obszarze 29.000 km.²		na obszarze 78.500 km.²	

Podział ludności między wieś i miasto był następujący:

Rok	Ogólna liczba mieszkańców w tysiącach	Liczba mieszkańców miast i miasteczek w tysiącach	Stosunek procentowy do całej ludności	Liczba miast i miasteczek
1827	4.032	869	21·5	453
1858	4.790	1.160	24·2	453
1893	8.809	2.378	26·9	
1909	11.935	3.652	30·6	
1913	13.058	4.117	31·5	473

Z tabeli tej, aczkolwiek znaczne luki mającej, widać większy wzrost ludności miejskiej w ostatnich latach dwudziestu,

niż poprzednio. Wzrost ten idzie w parze z rozwojem wielkiego przemysłu fabrycznego. Zestawienie ludności miast przemysłowych wykazuje to dowodnie.

Rok	1827	1858	1872	1890	1904	1909	1913
		ludność w tysiącach					
Warszawa	131	158	276	443	771	764	845
Łódź	3	26	50	125	329	394	459
Sosnowiec	—	—	—	—	57	81	114
Częstochowa	6	9	14	27	60	70	90
Lublin	13	16	29	48	60	62	72
Kalisz	12	12	17	20	28	47	61
Będzin	2	2	7	9	35	46	55
Włocławek	4	6	12	20	26	33	52
Pabianice	1	8	8	13	34	37	48
Piotrków	5	10	17	24	33	38	41

Już z zestawienia tych 10-ciu najludniejszych miast widać, że w niektórych z nich ludność nieznacznie się powiększyła nawet w okresie największego rozwoju przemysłu (po r. 1890). Dowód w tem, że niżej stały i stoją jako ogniska przemysłu w porównaniu do miast *par excellence* przemysłowych jak Warszawa, Łódź, Sosnowiec, Częstochowa.

Wyznanie ludności tak się przedstawiało:

Rok	1827	1859	1863	1870	1890	1897	1906	1913
katolicy	3,390.947	3,687.492	3,804.951	4.596.956	6,214.504	6,987.467	8,644.150	9,846.000
żydzi	377.754	589.683	652.972	815.443	1,134.268	1,316.576	1,635.110	1,957.000
protestanci	180.450				445.013	418.970	603.419	697.000
prawosławni					393.885		486.943	484.000
maryawici								73.000

Wieś zamieszkiwali zawsze w ogromnym procencie katolicy, w mniejszym protestanci i prawosławni, w najmniejszym żydzi. Ci ostatni skupiali się od początku po miastach, zrazu mniejszych. W r. 1858 było żydów w miastach 491.313, na wsi 89.613. W r. 1906 żyło:

katolików	w miastach	1,626.104,	na wsiach	7,018.046
żydów	»	1,418.686,	»	216.424
protestantów	»	182.476,	»	420.943
prawosławnych	»	112.137,	»	374.806

Stosunek ten utrzymał się do dziś dnia. Jedynie ludność żydowska z ogólnej cyfry około 2 milionów żyje w przeszło 90% po miastach, trudniąc się tam handlem i przemysłem.

W r. 1827 liczyła Warszawa 30.697 żydów, dzisiaj przeszło 300.000. Tak z końcem ubiegłego wieku, jak i w bieżącym najwięcej żydów mieszkało w guberniach: warszawskiej, łomżyńskiej i siedleckiej, najmniej w kaliskiej i płockiej.

Procentowy stosunek wyznań był następujący:

Rok	1827	1870	1885	1906	1913
katolicy	84·1		79	76·2	75·4
żydzi	9	13·5	14	14·4	15·0
protestanci			} 7		5·3
prawosławni					3·7
maryawici					0·6

Według narodowości mieszkali w Królestwie obok Polaków, Żydzi, Niemcy, Rusini, Rosyanie i Litwini.

Rok	1855	1897	1913
Polacy	3,421.000	6,709.123	9,424.000
Żydzi	565.877	1,323.387	1,942.000
Niemcy	245.317	407.274	720.000
Rusini	217.823	335.337	} 617.000
Rosyanie	7.806	103.632	
Litwini	210.527	310.631	345.000

Polacy i Litwini byli prawie wyłącznie katolikami, Rosyanie i przeważnie Rusini prawosławnymi, Niemcy ewangelikami. Już z zestawienia procentowego widać cofanie się procentu katolików, co w ostatnich czasach znalazło też wyraz w cofnięciu procentu ludności polskiej. Gdy bowiem w r. 1897 Polacy stanowili przeszło 71%, a w r. 1909 przeszło 73% (8,750.000), w r. 1913 już tylko przeszło 72%. Przyczyny należy szukać w polityce rządu rosyjskiego, tamującej wzrost ludności polskiej. Wzrost ludności żydowskiej pochodził z zakazu emigrowania żydów do gubernii czysto-rosyjskich, skutkiem czego napłynęli do Królestwa. Powiększyła się też liczba Niemców, zwłaszcza po miastach z rozwojem przemysłu fabrycznego.

Według statystyki z stycznia r. 1913, używało języka polskiego 72·2%, żydowskiego 14·9%, niemieckiego 5·5%, rosyjskiego, ruskiego i białoruskiego razem 4·7%, litewskiego 2·6%, innych języków 0·1%.

Jeśli chodzi o rozmieszczenie ludności polskiej między gubernie, to na dziesięć gubernii Królestwa, siedm było rdzennie polskich, t. zn. Polacy stanowili w nich powyżej 60% ludności

do prawie 90% (jak np. w gubernii kieleckiej). Jedynie w gubernii suwalskiej przeważał żywioł litewski, w guberniach zaś: siedleckiej i lubelskiej miał pewne znaczenie żywioł ruski.

II. Rolnictwo.

Obszar Królestwa miał zawsze z natury charakter rolniczy. Początkowo do r. 1830 rolnictwo stało bardzo nizko; żyła ciągle tradycya XVIII w., a przytem znać było jeszcze ślady przejść politycznych z przed r. 1816. Chów bydła we dworze miał tylko pokrywać jego potrzeby; stąd nawet stał wyżej u włościan. Las uważano za główne źródło dochodu, gospodarstwo leśne było więc rabunkowe. W latach 1816—1820 na ziemię orną przypadało 33·68% obszaru (4,193.381 ha), na łąki 6% (747.550 ha), na lasy 30·06% (3,742.922 ha), resztę obszaru 30·26% (3,768.290 ha) zajmowały pastwiska, ogrody, place i nieużytki. W latach 1830 do 1840 stan nie jest lepszy. Gospodarka dorobkiewiczów, chciwych zysków, rugi włościan, nie mogły podnieść rolnictwa. Z bydła jedynie rozwijała się hodowla owiec. Produkcya zbóż nie wiele się podniosła, natomiast kartofli podwoiła się z powodu rozwoju gorzelnictwa po zastosowaniu przyrządu Pistoryusza. Dopiero w latach 1840—1858 produkcya zbóż wzrosła, widać też wzmożoną uprawę roślin pastewnych.

W zestawieniu z poprzednimi okresami taką była produkcya zboża i kartofli w korcach:

Rok	1827	1839	1848	1858—9
żyto	4,439.399	4,404.478	7,210.786	9,038.135
owies	3,183.026	3,276.344	5,766.492	5,660.580
jęczmień	1,506.062	1,604.604	2.377.777	3,008.320
pszenica	751.076	827.563	1,672.518	3,000.350
kartofle		8,511.840	11,553.999	18,524.500

Ceny ziemiopłodów i ziemi podnoszą się z powodu nieurodzajów kartofli w r. 1846 i 1847, głodów w latach 1854—1857, zniesienia cła na zboże do Anglii (1846) i wzrostu ognisk przemysłu. Gdy w r. 1836 włóka ziemi (= 30 morgów) kosztowała 300 rb., już w r. 1860 do 1000 rb. W okresie do r. 1858 widać też większą organizacyę rolnictwa. »Roczniki gospodarstwa krajowego«, wychodzące od r. 1842 skupiają koło siebie znaczny

zastęp rolników, z pośród których wychodzi inicyatywa do założenia Towarzystwa rolniczego, które powstało w r. 1858 i było przez trzy lata swego istnienia rodzajem ministeryum rolnictwa. Zanim jednak zaznaczył się dalszy rozwój rolnictwa, musiało ono przebyć w tym jeszcze okresie kryzys gorzelniczy i hodowli owiec. Pierwszy wpłynął ujemnie na okolice uboższe, bogatsze bowiem, żyźniejszą mające rolę, znalazły wyjście w cukrownictwie. Drugi kryzys dał się wszędzie we znaki, lecz już r. 1850 wykazał ogromne polepszenie przez wejście hodowli owiec w stadyum racyonalnej hodowli. Następne lata po r. 1858 przyniosły jeszcze jedno przesilenie w rozwoju rolnictwa: uwłaszczenie włościan w r. 1864 w sposób, który polepszył wprawdzie byt włościan, ale zniszczył słabsze majątki, podkopał silniejsze, stworzył brak robotnika.

Stąd to w latach 1866—1880 widzimy wysprzedaż majątków, ich parcelacyę, wycinanie lasów, przyczem mnóstwo wzbogaca się spekulantów i zjawia się jako nowi właściciele. Od r. 1864—1904 wykazuje statystyka przejście 2 milionów morgów (1,120.000 ha) w ręce włościan. Dodajmy do tego dalszy zastój w gorzelnictwie, a będziemy mieli pełny obraz przełomu, który przetrwano jeszcze nie najgorzej dzięki wzrostowi cen na ziemiopłody. Wprawdzie już po r. 1883 ceny spadną skutkiem współzawodnictwa zamorskiego, ale wtedy rozwijają się już szybko miasta i okolice przemysłowe, skutkiem czego zapotrzebowanie w kraju wielkie, coraz mniej wywozi się, a nawet więcej niż przedtem przywozi. Skutkiem coraz większego zapotrzebowania w kraju ziemiopłodów, zwiększała się ich produkcya. Nie mało wpłynął na to podział gleby między poszczególne kultury, który uległ znacznym zmianom. Gdy w r. 1839 ziemia orna zajmowała 34·29°/$_0$ obszaru (4,366.118 ha), łąki 6·51°/$_0$ (828.761 ha), lasy 27·91°/$_0$ (3,554.040 ha), a reszta 31·29°/$_0$ wypadała na ogrody, place, pastwiska i nieużytki (3,983.683 ha), w r. 1894 ziemia orna zajmowała już 55·07°/$_0$ obszaru (6,798.145 ha), łąki 8·58°/$_0$ (1,058.653 ha), lasy 20·57°/$_0$ (2,539.363 ha), ogrody i place 3·33°/$_0$ (411.293 ha), pastwiska 7·57°/$_0$ (934.747 ha), nieużytki 4·88°/$_0$ (602.628 ha). Z tego porównania widać ogromny przyrost ziemi ornej a ubytek lasów. Roli najwięcej miały gubernie: kaliska, płocka, warszawska i piotrkowska, najmniej łomżyńska, suwalska i siedlecka; łąk było najwięcej w gub.

suwalskiej, najmniej w guberniach: kieleckiej i warszawskiej; lasów najwięcej posiadała gub. lubelska, najmniej płocka. Ten stan podziału między gubernie pozostał prawie niezmieniony; jedynie w procentowym stosunku poszczególnych kultur zaszły zmiany. W roku bowiem 1909 przypadało na ziemię orną 56·34% obszaru (6,920.721 ha), na łąki 8·01% (984.623 ha), na lasy 18·05% (2,217.729 ha), na ogrody i place 3·88% (476.703 ha), na pastwiska 6·76% (829.764 ha), na nieużytki 4·18% (513.726 ha), Powodem zmniejszenia się lasów był wywóz drzewa do Niemiec i Austro-Węgier oraz rozwój przemysłu drzewnego. Na roli uprawiano w ubiegłym i bieżącym wieku najwięcej ziemniaków, potem żyta, buraków cukrowych, owsa, pszenicy, jęczmienia. Pszenicę uprawiały najwięcej gubernie: lubelska, radomska, kielecka i płocka. Zestawienie poniższe daje wyobrażenie o wzroście produkcyi rolnej skutkiem zwiększenia się intenzywności gospodarczej i obszaru roli.

	Rok 1890	1897	1911	
kartofle	310,700.000	365.800.000	462,400.000	pudów
żyto	70,000.000	87,500.000	148,000.000	»
buraki cukrowe	46,000.000		89,400.000	»
owies	34.000.000	40,300.000	69,500.000	»
pszenica		30,600.000	40,000.000	»
jęczmień	16,000.000	22,300.000	37,000.000	»

Gospodarstwa rolne tak w bieżącym stuleciu, jak i z końcem ubiegłego przeważały małe i średnie. Gospodarstw włościańskich liczono w r. 1894 w przybliżeniu 900 tysięcy (w r. 1827 — 280 tysięcy), w r. 1904 przeszło 950 tysięcy o powierzchni około 11 milionów morgów na ogólny obszar Królestwa okrągło biorąc 22 milionów morgów. Przeciętna wielkość wynosiła 14 morgów. Największe gospodarstwa włościańskie były w gubernii suwalskiej, w powiatach litewskich (przeciętna rozległość 30 morgów). Poniżej 10 morgów było najwięcej gospodarstw włościańskich w guberniach: kaliskiej i kieleckiej (Pińczowskie). Mimo ustawy, zabraniającej włościanom dzielić grunta poniżej 6 morgów, rozdrobnienie tej własności było znaczne. Ogólna wielka własność w r. 1894 wynosiła około 9 milionów, w r. 1909 około 8 milionów morgów. Najwięcej było w tej własności gospodarstw o rozległości 1—3 tysięcy morgów; największą rozległość miała wielka własność w guberniach: warszawskiej i lubelskiej, najmniejszą w łomżyńskiej i suwalskiej.

W r. 1904 tak się przedstawiał ogólny podział własności ziemskiej:

	Rok 1904			1909
państwo	6·0%	obszaru	(1,300.000 mr.)	5·8%
miasta	1·3%	»	(300.000 »)	1·4%
miasteczka	2·6%	»	(570.500 »)	2·6%
wielka własność	35·0%	»	(7,700·000 »)	34·8%
własność włościańska	48·8%	»	(10,700.000 »)	49·0%
własność drobnej szlachty	5·8%	»	(1,200.000 »)	6·0%
własność gmin, kościołów i szkół	0·5%	»	(116.500 »)	0·4%

Co się tyczy żywego inwentarza, to o stanie jego poucza poniższa tabelka:

	Rok 1869	1890	1900	1907	1912
konie	592.000	1,207.000	1,392.000	1,287.000	1,114.000
bydło rogate	1,997.000	3,013.000	2,823.000	2,494.000	1,918.000
owce (bez kóz)	3,744.000	3,755.000		1,467.000	
świnie	928.000	1,499.000	1,402.000	761.000	501.000

Z zestawienia tego wi łać ubytek bydła w bieżącym wieku. Większość bydła rogatego, nierogacizny i koni była w posiadaniu włościan.

Rolnictwo w Królestwie Polskiem stało niżej, niż W. Ks. Poznańskiem: mniej było gospodarstw wzorowych, mniejsza produkcyjność rolnictwa (nawet niż w Galicyi). Wynika to z porównania plonów z 1 ha (1 morga = 0·56 ha) w poszczególnych dzielnicach Polski w latach 1901—1912. Dla przykładu podajemy plon w r. 1912 (w cetnarach metrycznych q) [1].

	Królestwo Polskie	Poznańskie	Galicya
kartofle	78	155·8	106·5
żyto	11	18·3	12·3
buraki cukrowe	206	305·6	214·1
owies	10	22·6	10·2
pszenica	13	22·0	13·4
jęczmień (i orkisz)	13	23·4	11·7

Rolnictwem zajmowało się:

w Królestwie	w r. 1897	56·6%	ludności
w Poznańskiem	» 1895	63·2%	»
»	» 1907	63·4%	»
w Galicyi	» 1900	76·6%	»

[1]) 1 pud = 0·1638 q.

III. Przemysł i handel.

Przemysł w Królestwie do r. 1850 miał charakter rękodzielniczy, przygotowawczy do wielkiego, fabrycznego. W tym okresie czasu wielkie zasługi położyli koło rozbudzenia przemysłu: Staszic i Lubecki przed powstaniem listopadowem, Steinkeller i Łubieński po powstaniu. Lubecki uporządkował finanse, zapełnił skarb, starał się o budowę dróg bitych. Obcy rzemieślnicy, popierani przez rząd, przyczynili się do rozwoju rękodzieł w Królestwie. Pierwsze miejsce wśród produkcyi przemysłowej o charakterze rękodzielniczym zajmowała fabrykacya sukna, którego w r. 1829 wyprodukowało 6 tysięcy warsztatów — 7 milionów łokci, wartości 6 milionów rubli. Sukno to odgrywało główną rolę w handlu wywozowym Królestwa do czasów powstania, bo stanowiło 90% wywozu. Wywóz dzięki korzystnej granicy celnej od strony Rosyi kierował się w tamtą stronę. Gdy w r. 1823—5 wywóz oceniano na blizko 1,800.000 rb., w latach 1830—1 miał już wartość przeszło 2,200.000 rb. Ożywienie to w handlu wpłynęło dodatnio na przemysł. Widać to także na przemyśle górniczym w zwiększeniu się produkcyi górniczej. Naturalne bogactwa kopalniane Królestwa zaczęto intenzywniej i racyonalniej niż przedtem eksploatować, np. rudę żelazną w okolicy Kielc.

Zawiązek ten przemysłu znalazł się jednak po powstaniu listopadowem w nader trudnem położeniu. Kontrybucya wojenna, utrzymywanie wojska rosyjskiego, nowa i niekorzystna ustawa celna, omal nie zniweczyły pracy poprzedniej. Wywóz do Rosyi zmniejszył się kilkakrotnie, chociaż również i przywóz z Rosyi. Główną zasługę w uratowaniu przemysłu Królestwa miał Bank polski, który brał jedne zakłady przemysłowe w zarząd, innym udzielał zapomóg. Przez 9 lat (począwszy od r. 1833) kierował też górnictwem, dbał o komunikacyę, budował drogi, puścił pierwszy statek na Wisłę w r. 1840. Ta wybitna działalność i inicyatywa Banku sięgnęła głęboko w w. XIX., bo do r. 1869. W r. 1848 otwarto kolej warszawsko-wiedeńską; w dwa lata potem zniósł rząd rosyjski granicę celną. Ożywia się handel, wzrasta przemysł i zmienia charakter rękodzielniczy na fabryczny. Dzieje się to naturalnie stopniowo, powoli, w miarę przypływu obcych kapitałów i rozwoju komunikacyi.

Z 132 fabryk, założonych do r. 1886, tylko 24 założono przed r. 1850, 27 między r. 1850—70, a 81 w latach do r. 1886. To też lata między 1850—70, a nawet i dłużej, są czasem przejściowym od przemysłu rękodzielniczego do wielkiego przemysłu kapitalistycznego i skoncentrowanego. Charakteryzuje ten okres upadek rzemiosł i wogóle drobnego przemysłu. Małe przedsiębiorstwa znikają na korzyść większych, ilość więc zakładów przemysłowych maleje, a produkcya się zwiększa. Ważną też rolę odegrał w rozwoju przemysłu i handlu system ceł protekcyjnych od r. 1877.

Podstawą wielkiego przemysłu fabrycznego były bogactwa kopalniane Królestwa, zwłaszcza węgiel i żelazo. Przemysł węglowy rozwinął się po r. 1870. Przyczyniła się do tego ustawa górnicza, pozwalająca na wydobywanie węgla na cudzym gruncie oraz podniesienie w r. 1877 cła od węgla zagranicznego. Gdy w r. 1873 było 13 kopalń węgla (w gubernii piotrkowskiej — Zagłębie Dąbrowskie) i 3555 robotników z produkcyą wartości 1 miliona rubli, w r. 1897 było tych kopalń 20 i 13.283 robotników z produkcyą wartości 12 milionów rubli. Do początku bieżącego wieku ilość kopalń nie podniosla się, ale za to produkcya.

W r. 1870	wynosiła	produkcya	węgla	20,100.000	pudów
» 1890	»	»	»	150,700.000	»
» 1900	»	»	»	251,600.000	»
» 1912	»	»	»	391,500.000	»

Tak samo po r. 1870 zaczęła się z rozwojem przemysłu żelaznego intenzywna eksploatacya rudy żelaznej w guberniach: radomskiej, piotrkowskiej i kieleckiej, a szczególnie w dwóch pierwszych. W latach ośmdziesiątych powstaje kilka nowych hut żelaznych obok dawnej huty bankowej; liczba ich nie wzrasta zrazu szybko z powodu braku odpowiednio rozwiniętych komunikacyi i stąd braku materyału opałowego. Produkcya rudy żelaznej, żelaza i stali tak się przedstawiała:

W r. 1870	wydobyto	6,700.000	pudów	rudy	żelaznej
» 1890	»	13,400.000	»	»	»
» 1900	»	29,500.000	»	»	»
» 1911	»	15,700.000	»	»	»

W r. 1895	wyprodukowano	w pudach	10,800.000	żelaza	i	54,100.000 stali
» 1900	»	»	14,700.000	»	i	99,300.000 »
» 1911	»	»	22,600.000	»	i	180,000.000 »

Przemysł górniczy uzupełniały kopalnie rudy cynkowej (galmanu) w guberniach kieleckiej i piotrkowskiej, ołowiu, siarki, marmuru, miały jednak i mają podrzędne znaczenie. Wartość przemysłu górniczego Królestwa obliczono w r. 1897 na 56 milionów rubli, a liczbę robotników na 32.393.

Pierwsze miejsce pośród gałęzi wielkiego przemysłu fabrycznego Królestwa zajmowało tkactwo. Siedzibą przemysłu wełnianego była głównie gub. piotrkowska, obok niej kaliska i warszawska. Ogniska: Łódź, Tomaszów, Zgierz, Ozorków.

W r.	1870	było fabryk	100,	robotników	4.152	z produkcyą	wartości	3·9	milionów	rb.
»	1880	»	»	506,	»	13.033	»	»	23·9	»	»
»	1893	»	»	359,	»	27.769	»	»	44·7	»	»
»	1897	»	»	631,	»	43.880	»	»	118·5	»	»

Przemysł bawełniany, znaczniejszy już po r. 1850, przybrał znamiona kapitalistyczne po r. 1870 dzięki rozwojowi komunikacyi i podwyższeniu cła od wyrobów bawełnianych zagranicy. Przemysł ten miał siedzibę w tych samych guberniach, co wełniany. Centrum tego przemysłu była Łódź, obok niej Zgierz, Pabianice, Ozorków, Sosnowiec, Częstochowa, Zawiercie. Po r. 1870 liczba fabryk spadała, powiększała się natomiast liczba robotników i sama produkcya.

W r. 1870	było robotników w tym przemyśle	13.605,	produkcya miała wartość	10·2 mil. rb.
» 1897	» » » »	34.482 (w r. 1896)	» »	93·1 » »

Przemysł lniany miał siedzibę w gub. warszawskiej i piotrkowskiej, centrum stanowił Żyrardów pod Warszawą. Między r. 1870—97 wzrosła wartość produkcyi tego przemysłu dziesięciokrotnie, t. j. z 1·2 mil. rb. na 11·6 mil. rb.

Tkactwo jedwabne nie rozwinęło się należycie z powodu konieczności sprowadzania materyału surowego z zagranicy i konkurencyi cesarstwa rosyjskiego, gdzie przemysł jedwabny był dwa razy większy. Siedzibą tego przemysłu w Królestwie była także gubernia piotrkowska i warszawska.

Przemysł metalowy rozporządzał fabrykami odlewów z żelaza, wyrobów ze stali i żelaza, fabrykami machin, drutu i gwoździ, wyrobów z miedzi, bronzu, złota i srebra. Najwięcej rozwinął się ten przemysł w gub. warszawskiej (centrum Warszawa), potem piotrkowskiej; inne gubernie odgrywały podrzędną rolę w tym przemyśle.

W r. 1870	było fabryk	97,	robotników	3.151	z wartością	produkcyi	2·8 mil. rb.
» 1880	»	» 181,	»	7.510	»	»	7·5 » »
» 1893	»	» 243,	»	13.463	»	»	15·3 » »
» 1897	»	» 495,	»	24.427	»	»	72 6 » »

Z innych gałęzi przemysłu fabrycznego:

Przemysł drzewny.

W r. 1871	liczono 191	tartaków	i 547	robotn. z produkcyą	wartości	378.000 rb.
» 1880	» 327	»	i 1.271	»	»	» 2·2 mil. rb.
» 1897	» 264	»	i 3.503	»	»	» 7·9 mil. rb.

Do przemysłu tego należały fabryki mebli, zakłady stolarskie i t. p., a siedzibą była głównie gub. piotrkowska, warszawska, radomska.

Papiernictwo (w gub. warszawskiej, piotrkowskiej i kieleckiej) liczyło:

W r. 1871	zakładów 50,	robotników 954	z produkcyą	wartości	687.000 rb.
» 1901	» 128,	» · 8.022	»	»	11 mil. rb.

Przemysł szklany i ceramiczny obfitował w huty szklane, fabryki wyrobów szklanych (np. luster), fabryki cementu, wapna, gipsu, alabastru, glinki ogniotrwałej, porcelany, fajansu, terrakoty, wyrobów garncarskich, kafli, kamieniarskich, wreszcie cegielnie. Cały ten dział przemysłu w r. 1871 liczył 672 fabryk i 3637 robotników z produkcyą wartości około 2 mil. rb., a w r. 1897 — 458 fabryk i 17.218 robotników z produkcyą wartości przeszło 16 mil. rb.

Dla uzupełnienia obrazu przemysłu fabrycznego Królestwa należy wymienić: przemysł mleczarski i różne działy przemysłu spożywczego, garbarski, białoskórniczy, fabryki mydeł i świec, olejarnie, fabryki kleju, włosia, rogu, krochmalu, tytoniu, cykoryi i t. d. i t. d.

Ogromne znaczenie w wielkim przemyśle Królestwa miał przemysł rolniczy. Należy tu w pierwszym rzędzie cukrownictwo, którego siedzibą były głównie gubernie: warszawska i lubelska, częściowo także płocka i kaliska. Rozwój jego datuje się od r. 1870. Podczas gdy w r. 1852 posiadał kraj tylko 6 cukrowni, już w r. 1870 było ich 39.

W r. 1870 było cukrowni	39,	robotn. 12.343	z produkcyą 1,200.000	pudów wartości	8·5 mil. rb.
» 1880/1 »	40,	» 14.490	» 2,300.000	» »	11·2 » »
» 1897/8 »	44,	» 17.648	» 6,400.000	» »	22·4 » »
» 1901/2 »	49,	» 16.715	» ?	» »	35·1 » »

Młynarstwo liczyło:

W r. 1871	zakładów 1340,	robotników 7.905	z produkcyą wartości	6·2 mil. rb.
» 1880	» 5640,	» 8141	» »	18·1 » »
» 1893	» 366,	» 1860	» »	10·4 » »
» 1897	» 667,	» 3340	» »	17·9 » »

Gorzelnictwo po kryzysie koło połowy ubiegłego wieku i późniejszym zastoju zaczęło się podnosić też po r. 1870. Podczas gdy w r. 1870 wartość produkcyi wynosiła 6 mil. rb., w r. 1897 wzrosła o 10 mil. czyli wynosiła 16 mil. rb.

Najsłabiej w stosunku do wyżej wymienionych działów przemysłu rolniczego, rozwinęło się piwowarstwo.

Ogólny obraz wielkiego przemysłu w latach 1876—1910 daje niniejsza tabelka:

Rok	zakładów przemysł.	robotników	wartość produkcyi
1876	16.319	85.614	97·3 milionów rb.
1880	9.606	118.831	171·4 » »
1890	11.074	149.846	215·9 » »
1895	12.987	205.827	278·6 » »
1903/4	13.209	252.126	420·4 » »
1905	10.479	276.747	413·8 » »
1910	10.953	401.000	860·0 » »

W r. 1912 wykazał wielki przemysł Królestwa, bez przemysłu rolniczego, górnictwa i hutnictwa przedsiębiorstw 3.259, robotników 302.875.

	Liczba przedsiębiorstw	Liczba robotników
Bawełna	261	68.175
Wełna	595	57.178
Jedwab	25	2.221
Len, konopie, juta	11	14.063
Inne fabryki włókniste	226	15.569
Metalurgia	462	48.715
Przemysł mineralny	341	23.055
Przemysł zwierzęcy	128	7.012
Papier, poligrafia, wyroby z papieru	181	10.353
Przemysł drzewny	394	13.352
Przemysł chemiczny	104	7.511
Przemysł spożywczy	525	35.364
Inne rodzaje przemysłu	6	307
Razem	3.259	302.875

Centrami przemysłu były Warszawa i Łódź. Pierwsza liczyła w ostatnich czasach przeszło 300 fabryk, druga około 500. Produkcyę roczną samej Warszawy oceniają na 100, Łodzi na 250 milionów rubli. Tę samą rolę przodowniczą odgrywały oba miasta w handlu.

Przemysłem zajmowało się w r. 1897 w Królestwie 17·1%, handlem 6·7% ludności, podczas gdy w Poznańskiem przemysłem w r. 1895 — 20·5%, w r. 1907 — 20·7%, handlem zaś w tych latach 7·1% i 7·9% ludności; w Galicyi zajętych było w przemyśle w r. 1900 — 10·2%, w handlu 4·0% ludności. Stosunek ludności przemysłowej w Królestwie do ludności przemysłowej w Poznańskiem należy tłómaczyć słabym rozwojem drobnego przemysłu w Królestwie.

Z przeglądu gospodarczego Królestwa widać jasno, że tamtejszy przemysł fabryczny rozwinął się już w ostatniej ćwierci ubiegłego wieku, a w bieżącym wieku przybrał ogromne rozmiary. Powolny bowiem postęp rolnictwa, przewaga drobnej własności rolnej o małej wydajności z jednej strony, z drugiej rozwój techniki nowożytnej i co za tem idzie, komunikacyi [1]), łatwy kredyt zagraniczny, bogactwa kopalniane Królestwa, rynki zbytu na wschodzie, otwarte dla Królestwa wobec wysokich ceł na towary przemysłu zachodnio-europejskiego — oto główne przyczyny przeobrażenia się charakteru gospodarczego Królestwa Polskiego z rolniczego na rolniczo-przemysłowy.

IV. Oświata.

Szkoła elementarna (początkowa), podstawa oświaty narodowej, była największą troską społeczeństwa polskiego w Królestwie przez całe stulecie. W r. 1821 było szkół elementarnych 1322 i 37.623 uczniów, czyli 1 szkoła elementarna wypadała na 2748, a 1 uczeń na 97 mieszkańców. Przed samem powstaniem listopadowem liczba tych szkół spadła do 665, a uczniów do 30.513. Po powstaniu przechodzi szkoła ciężki okres dążności

---

[1]) Długość toru kolejowego w Królestwie wynosiła w r. 1886 — 2.014·8 km.
» » » » » » 1911 — 3.394·0 km.
» dróg szosowych i brukowanych wynosiła w r. 1874 — 3,275.896 km.
» » » » » » 1912 — 4,943.718 km

rusyfikacyjnych rządu rosyjskiego. Dopiero Wielopolski podjął reformę szkoły w duchu narodowym; wtedy też podnosi się szkoła elementarna. W r. 1863 było szkół rządowych tego typu 1.040 i 65.075 uczniów, a zastał Wielopolski tych szkół 643 i 35.471 uczniów (1861). Po powstaniu styczniowem nastała znowu rusyfikacya w całej pełni, zapoczątkowana przez Wittego. Kontynuuje ją Apuchtin (1879—1897), niszcząc szkołę polską, począwszy od jej podstawy t. j. szkoły elementarnej. W r. 1874 było szkół elementarnych rządowych i prywatnych prawie 3.300, w r. 1894 — 3.500, w r. 1900 — 3.714 i 246.296 uczniów czyli 1 szkoła elementarna na 2.692, a 1 uczeń na 40 mieszkańców. W r. 1911 liczyło Królestwo szkół elementarnych 3.352 (bez gub. kieleckiej) i 282.735 uczniów (łącznie z gub. kielecką) czyli 1 uczeń wypadał na 44 mieszkańców. Liczba wszystkich szkół Królestwa wynosiła wtedy 6.776, a uczniów 475.105 czyli 1 szkoła wypadała na 1.841, a 1 uczeń na 26 mieszkańców. (Na szkoły średnie ogólno-kształcące (gimnazya, progimnazya, instytuty, licea, szkoły realne) wypada zakładów 62 i 20.345 uczniów).

Przykre nad wyraz były dzieje najwyższej uczelni polskiej w Królestwie — uniwersytetu warszawskiego. Zamknięty po powstaniu listopadowem, ożył za sprawą Wielopolskiego w t. zw. Szkole głównej w r. 1862. Kilka lat przedtem (w r. 1857) otwarta akademia medyko-chirurgiczna zastępowała uniwersytet, skupiając koło siebie młodzież. Po powstaniu styczniowem została Szkoła główna zamieniona w r. 1869 na uniwersytet rosyjski.

Najlepszym wyrazem stanu oświaty w Królestwie jest procent analfabetów, który jeszcze w roku 1897 wynosił 69·5%, podczas gdy w Galicyi wynosił wtedy 58·7%. Od tego czasu nie wiele zmniejszył się procent analfabetów w Królestwie i jeszcze w r. 1913 przenosił 60%. Według narodowości najmniej analfabetów spotyka się u Litwinów, natomiast ludzi z wyższem wykształceniem najwięcej dostarczają Polacy.

Zakończenie.

Królestwo Polskie nazwano »Polską Belgią«; rozwój i stan gospodarstwa usprawiedliwia w zupełności to miano. Nie była

to jednak zasługa rządu rosyjskiego, który, mimo obfitych dochodów z Królestwa, zachowywał się biernie wobec jego rozwoju gospodarczego, albo nawet nieprzyjaźnie. Wystarczy wymienić rządy Hurki (1883—1894), który zabronił Polakom zawiązywać spólki akcyjne, wskutek czego wielki przemysł dostał się w znacznej mierze w ręce obcych towarzystw; albo tendencyę rządu rosyjskiego w ostatnich latach przed wybuchem wojny światowej w kierunku forytowania przemysłu rdzennie rosyjskiego.

Nie stanęła na równi z poziomem gospodarczym oświata i w tem leżało całe zło, którego winę ponosi w całości rząd rosyjski. Uważając bowiem oświecenie szerszych warstw społeczeństwa polskiego za niebezpieczne dla państwa, nie tylko nie dbał o oświatę, ale ją wprost tłumił. Klasycznych przykładów dostarcza pięciolecie 1907—1912, w ciągu którego rząd rosyjski, poparty przez nacyonalistów rosyjskich, zamknął szereg instytucyi oświatowych, pośród nich bardzo zasłużoną około krzewienia oświaty w Królestwie »Polską Macierz Szkolną«, po półtorarocznem zaledwie istnieniu i przeprowadził szereg ograniczeń i represyi w odniesieniu do języka polskiego w szkołach prywatnych polskich.

Dr. Władysław Bogatyński.

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

I. SKŁAD GRONA NAUCZYCIELSKIEGO

w roku szkolnym 1915/16.

Sołtysik Tomasz, c. k. radca rządu i dyrektor w VI randze, kawaler orderu Żelaznej Korony III. klasy, członek c. k. Rady szkolnej krajowej i okręgowej, inspektor krajowy pryw. szkół średnich w Krakowie, honorowy członek Towarz. N. Sz. W.

Balicki Antoni, nauczyciel c. k. gimnazyum w Tarnopolu, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, uczył języka polskiego przez cały rok szkolny w kl. VI b_3, VII b_3, od 12/IX w kl. I b_3, II a_4, IV$_3$, od 13/IX do końca roku szkolnego w III a_3 b_3, V b_3 (tyg. godz. 15, do 13/IX tyg. godz. 16); od 1/IV był gosp. klasy VII b.

Bogatyński Władysław, dr. fil., c. k. profesor szkoły realnej w Wieliczce, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, uczył przez cały rok szkolny hist. i geogr. w kl. I a_4, II a_4, III a_4, od 13/IX do końca roku szkolnego hist. i geogr. w kl. IV b_4, od 12/X do końca półrocza geogr. w kl. VI b_2, a od 12/X do końca roku szkolnego historyi w kl. VI $b^2/_4$ (tygodniowo godzin do 12/IX — 17, do 11/X — 18, przez resztę roku szkol. 20); do dn. 12/IX był gospodarzem kl. I a.

Czechowski Dymitr, c. k. radca szkolny i profesor w VII r., zawiadowca gabinetu archeologicznego, uczył przez cały

rok szkolny języka łacińskiego w kl. VII a_5, do 12/IX jęz. łać. w kl. IV b_6 i greckiego w kl. VII a_4, a od 13/IX do końca roku szkolnego jęz. łać. i grec. w kl. VIII b_{5+5}; (tygodniowo godzin 15); do dnia 12/IX był gospodarzem kl. VII a, a od 13/IX do końca roku szkolnego gospodarzem kl. VIII b.

Dawidowski Karol, dr. fil. profesor, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej i niemieckiej biblioteki dla uczniów, uczył przez cały rok szkolny języka niemieckiego w kl. VII a_4, do dn. 12/IX jęz. niem. w kl. III a_4 b_4 i VII b_4, psychol. w kl. VIII_2, od 13/IX do 12/X psychol. w kl. VIII a_2 b_2, od 13/IX do końca roku szkolnego jęz. niem. w kl. II a_4, VIII a_4, od 12/X do końca roku szk. jęz. niem. w kl. IV b_4. Prócz tego kierował nauką musztry i ćwiczeń fizycznych w kl. V—VIII (razem tygodn. godzin do 12/IX 18, a od 13/IX do końca roku szk. tyg. g. 16).

Fuchs Franciszek, dr. fil., profesor, zawiadowca gabinetu geograficznego uczył do 12/IX hist. w kl. V_4, VII b_4, hist. i geogr. w kl. VI a_4, od 13/IX do końca roku szkol. hist. i geogr. w kl. IV a_4, V $a\frac{4}{2}+\frac{0}{2}$, VI $a\frac{2}{4}+\frac{2}{0}$, VII a_4, a od 12/X do końca roku szkolnego geogr. w kl. I c_2. Razem tygodn. godzin: do 12/IX 12 do 12/X 16, przez resztę roku szkolnego 18.

Furmankiewicz Aleksander, profesor w VIII r., zawiadowca biblioteki dla ubogich uczniów, uczył języka łacińskiego w kl. IV a_6, języka greckiego w kl. III a_5, VI a_5; (tyg. godz. 16); był gospodarzem kl. VI a.

Jamrógiewicz Roman, dr. fil., profesor w VIII. r., uczył do dn. 12/IX matematyki w kl. VII a_3, VIII_2, fizyki w kl. VII a_4 b_4, VIII_3, logiki w kl. VII a_1 b_1, od 13/IX—11/X matem. w kl. VII b_3, VIII a_2 b_2, fizyki w kl. VIII a_3 b_3, log. w kl. VII a_1 b_1, od 12/X do końca roku szk. matem. w kl. VI b_3, VII b_3, VIII a_2 b_2, prop. filoz. w kl. VII a_1 b_1, VIII a_2 b_2; (tyg. godz. do 12/IX — 18, od 13/IX—11/X 15, od 12/X do końca roku szk. 16).

Kleczkowski Maryan, dr. fil., c. k. profesor, pełnił do dnia 11/X 1915 służbę wojskową, a od 12/X do końca roku szkol. uczył języka niemieckiego w kl. I a_5, III b_4, V b_4, VII b_4, (tygodn. godz. 17). Był gosp. kl. I a (od 11/X).

Król Ignacy, profesor w VIII r., zawiadowca gabinetu przyrodniczego, uczył do 12/IX matem. w kl. I a_3, VI a_3 b_3, VII b_3, historyi naturalnej w kl. I a_2, VI a_2 b_2, od 13/IX do 11/X hist. nat. w kl. I a_2 b_2, II a_2 b_2, V a_3 b_3, VI a_2 b_2, a od 12/X do końca r. szk. matem. w kl. I c_3, hist. natur. w kl. I b_2 c_2, II a_2 b_2, V b_3, VI a_2 b_2, (tygodniowo godz. do 11/X — 18, przez resztę r. szk. 19).

Leśnodorski Gustaw, profesor w VIII r., pełnił przez cały rok szkolny służbę wojskową.

Łepki Bohdan, nauczyciel.

Mazanowski Antoni, c. k. radca szkolny i profesor w VII r., zawiadowca polskiej biblioteki uczniów, uczył do 12/IX języka polskiego w kl. V_3, VI a_3, VII a_3, VIII_4, a od 13/IX do końca roku szk. jęz. pol. w kl. V a_3, VII a_3, VIII a_4 b_4; (tyg. godz. do 12/IX — 13, przez resztę w r. szk. 14).

Missona Kazimierz, c. k. profesor w VIII r. c. k. gimn. w Jarosławiu, był przydzielony, do służby w tutejszym zakładzie do 12/IX 1915 i uczył j. niem. w kl. II a_4, a jęz. łac., greck. i niem. w kl. IV_{6+4+4}; (tyg. godz. 18). Był przez ten czas gosp. kl. IV.

Müller Fryderyk, c. k. profesor w VIII randze c. k. gimn. w Dębicy, był przydzielony do służby w tutejszym zakładzie od 13/IX—11/X 1915 i uczył w tym czasie jęz. niem. w kl. I a_5, III b_4, V b_4, VII b_4; (tyg. godz. 17). Był też gospodarzem kl. I a.

Orzech Józef, nauczyciel c. k. gimn. w Mielcu, przydzielony do służby w tut. zakładzie od 11/X 1915, uczył jęz. niem. w kl. II b_4, jęz. łac. i grec. w kl. IV b_{6+4}; (tyg. godz. 14). Był gospodarzem kl. IV b.

Pawlikowski Jan, dr. fil., profesor w VII r., uczył języka łacińskiego w kl. VI b_6, greckiego w kl. V a_5, VI b_5 (tygodniowo godzin 16); był gospodarzem kl. VI b.

Piwko Stanisław, c. k. profesor c. k. gimn. w Brodach, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie w czasie do 11/X, uczył do 12/IX hist. i geogr. w kl. VI b_{2+2}, hist. w kl. VII a_4, VIII_3, do 11/X hist. w kl. VI b_2, VII b_4, VIII b_3, geogr. w kl. VI b_2 (tyg. godz. 11).

Pytel Franciszek, c. k. profesor c. k. gimn. w Drohobyczu, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie w cza-

sie od 12/X do końca r. szk. uczył hist. w kl. II b_2, VII b_4, geogr. w kl. II b_2 (tyg. godz. 8).

Ks. Siuda Antoni, katecheta, udzielał nauki religii rzymsko-katol. w kl. III b_2, IV a_2 b_2, V a_2 b_2*), VI a_2 b_2 i miewał 1 egz. (tyg. godz. 20).

Skimina Stanisław, profesor, uczył języka łacińskiego w kl. III a_6, VIII a_5**) (tygodn. godzin 16); był gospodarzem kl. VIII a.

Służewski Włodzimierz, profesor w VII r., uczył do 12/IX języka łacińskiego w kl. V_6, VII b_5, jęz. greckiego w kl. VII b_4, od 13/IX do 21/III jęz. łac. w kl. IV a_6, VII b_5, a od 13/IX do końca r. szk. jęz, greck. w kl. VII b_2 (tyg. godz. do 21/III — 15, przez resztę r. szk. 4); Do 21/III był gospodarzem kl. VII b.

Stach Jan, nauczyciel, pełnił do dn. 11/X służbę wojskową, od 11/X uczył matem. w kl. I a_3, III a_3, hist. nat. w kl. I a_2, V a_3, fizyki w kl. IV a_2, VIII a_3 b_3 (tygodn. godz. 19). Od 11/X był gosp. kl. III a.

Stach Karol, profesor w VIII r., uczył do 12/IX języka łacińskiego w kl. I a_6, II b_6, jęz. pol. w kl. II b_4, od 13/IX do końca r. szk. jęz. łac. w kl. I a_6, greckiego w kl. VII a_4 (tygodn. godz. do 12/IX 16, przez resztę r. szk. 10). Do dn. 12/IX był gosp. kl. II b.

Szaflarski Józef, profesor, uczył do 12/IX języka niemieckiego w kl. II b_4, V_4, VI a_4 b_4, VIII_4, od 13/IX do końca r. szk. j. niem. w kl. I b_5, VI a_4 b_4, VIII b_4 (tygodn. godz. do 12/IX — 20, przez resztę r. szk. 17). Do 12/IX był gospodarzem kl. V b.

Szpunar Feliks, c. k. profesor, uczył geogr. w kl. I b_2, II b_2, III b_2 IV_2; od 13/IX do końca roku szk. hist. w kl. I b_2, III b_2, V b^4_2, VIII a_3, geogr. w I b_2, III b_2, V b^0_2, prócz tego od 11/X do końca r. szk. historyi w kl. I c_2, VIII b_3, a w czasie od 13/IX do 11/X geogr. w kl. II b_2, (tyg. godz. do 12/IX — 14, do 11/X — 17, od 11/X do końca r. szk. 20).

Szwarc Stanisław, c. k. profesor, uczył rysunków obow.

---

*) Do 12/IX w kl. IV_2, V_2.

**) Do 12/IX w kl. VIII.

we wszystkich klasach gimn. niższego, oraz rys. nadob. dla uczniów gimn. wyższego w 3 oddziałach, prócz tego do 12/IX kaligr. w kl. I a_1 b_1. Tyg. godz. do 11/X — 22, przez resztę r. szk. 24.

Tokarski Maryan, dr. med., nauczyciel gimnastyki i insp. nauki gimn. w szkołach średn. Galicyi zach. i na Śląsku (z jęz. wykł. pol.).

Turowski Stanisław, c. k. profesor, pełnił służbę wojskową, prócz tego w charakterze c. i k. porucznika w rez. prowadził naukę musztry wojsk. dla młodzieży wyższego gimn. w 8 godz. tyg.

Borszewski Adam, egz. zast. naucz., pełnił do 11/X służbę wojskową, od 11/X do 21/III uczył jęz. pol. w kl. IV b_3, od 11/X do końca r. szkol. jęz. łac., pol. i niem. w kl. I c_{6+3+4}, a od 21/III do końca r. szkol. j. łac. w kl. VII b_6, tyg. godz. do 21/III — 17, przez resztę r. szk. — 20. Był od 11/X gosp. kl. I c.

Brablec Franciszek, egz. zast. naucz., uczył od 13/IX do 11/X mat. w kl. VI b_3, od 13/IX do końca r. szk. mat. w kl. V a_3, VI a_3, VII a_3, fiz. w kl. VII a_4 b_4, prócz tego od 11/X do końca r. szk. mat. w kl. II b_3, tyg. godz. do 11/X 20, przez resztę r. szk. 23. Był od 11/X gosp. kl. VII a.

Chwistek Leon, dr. fil., egz. zast. naucz., pełnił służbę wojsk. w Leg. pol.

Dzięgiel Władysław, egz. zast. naucz., uczył od 13/IX do końca r. szk. jęz. łac. w kl. II a_6, greck. w kl. IV a_4, pol. w kl. II a_4, od 13/IX do 21/III jęz. pol. w kl. IV a_3, a od 21/III do końca r. szk. j. łac. w kl. IV a_6. Tyg. godz. do 21/III — 17, przez resztę r. szk. 20. Był gosp. kl. II a.

Figna Józef, zast. naucz., pełnił służbę wojskową.

Lederer Józef, zast. naucz., uczył od 13/IX do 11/X jęz. niem. w kl. IV b_4, od 13/IX do końca r. szk. jęz. pol. w kl. VI a_3, jęz. niem. w kl. III a_4, IV a_4, V a_4, od 11/X do końca r. szk. kaligr. w kl. I a_1 b_1 c_1, od 21/III do końca r. szk. j. pol. w kl. IV a_3. Tyg. godz. od 13/IX do 11/X 19, później 18, a od 21/III do końca r. szk. 21. Był gosp. kl. V a.

Ks. Niemczewski Bohdan, dr. teol., zast. kat., uczył

w II. półroczu rel. rzym.-kat. w kl. I a_2 b_2 c_2, II a_2 b_2, III a_2 i miewał jedną egzortę $_2$. Tyg. godz. 14.

Oświecimski Bronisław, zast. naucz., uczył w czasie od 13/IX do 11/X matem. w kl. I a_3 b_3, III a_3 b_3, V b_3, fiz. w kl. III a_2 b_2; tyg. godz. 19. Był w tym czasie gosp. kl. III a.

Rafacz Józef, dr. fil., egz. zast. naucz., pełnił służbę wojsk.

Rosenmann Dawid, dr. fil., egz. zast. naucz., uczył rel. mojżesz. we wszystk. klasach, tyg. godz. 8.

Ks. van Roy Rudolf, zast. katech., uczył do 12/IX religii rzym.-kat. w kl. I a_2 b_2, III a_2, VIII_2, od 12/IX do 31/I w kl. I a_2 b_2, II a_2 b_2, III a_2, VIII a_2 b_2, a od 11/X do 31/I rel. w kl. I c_2, tyg. godz. do 12/IX 14, do 11/X 16, do 31/I 18; w II. półroczu uczył rel. rzym.-kat. w kl. VIII a_2.b_2, tyg. godz. 4.

Rozmarynowicz Mieczysław, egz. zast. naucz., uczył przez cały rok szkolny jęz. łac. w kl. I b_6, do 11/IX jęz. niem. w kl. I a_5 b_5, od 13/IX do końca roku szk. jęz. łac. i greck. w kl. V b_{6+5}, tyg. godz. 16, później 17. Był gosp. kl. I b do 12/IX, a V b przez resztę r. szk.

Szyszka Michał, zast. naucz., uczył od 13/IX do końca r. szk. j. łac. w kl. II b_6, pol. w kl. I a_3 b_3, II b_4, prócz tego od 21/III do końca r. szk. j. pol. w kl. IV b. Tyg. godz. do 21/III — 16, potem 19. Był gosp. kl. II b (od 13/IX).

Tyrankiewicz Wincenty, egz. zast. naucz. gimnastyki, uczył gimn. w klasach niższych, tyg. godz. 18.

Werner Jerzy, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX jęz. łac. w kl. II a_6, grec. w kl. III b_5, pol. w kl. III a_3 b_3; od 13/IX do końca r. szk. j. łac. w kl. III b_6, V a_6, greck. w kł. III b_5, tyg. godz. 17. Był gosp. kl. III b.

Wiatr Wilhelm, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX matem. w kl. III a_3 b_3, IV_3, V_3, fiz. w kl. III a_2 b_2, IV_3, od 13/IX do 11/X matem. w kl. II a_3 b_3, IV a_3 b_3, fiz. w kl. IV a_3 b_3, kalig. w kl. I a_1 b_1, od 11/X mat. w kl. I b_3, II a_3, III b_3, IV a_3 b_3, fiz. w kl. III a_2, IV a_3 b_3. Tyg. godz. do 12/IX — 19, do 11/X 20, od 11/X — 23. Był gosp. kl. III a (do 12/IX), potem kl. IV a.

Wierdak Szymon, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX matem. w kl. I b_3, II a_3 b_3, hist. natur. w kl. I b_2, II a_2 b_2, V_3, tyg godz. 18. Był gosp. kl. II a.

Służba szkolna.

Kurzawa Marek, sługa szkolny.
Baranowski Tomasz, pomocnik sługi szkolnego.
Brachowski Jan, » » »
Jaroń Szczepan, » » »

Zmiany w gronie nauczycielskiem
w r. szk. 1915/16.

Karol Stach otrzymał zniżkę godzin do 10 (rozp. 31/VIII 1915. L. 16692).

Bronisław Oświecimski przeniesiony do tutejszego zakładu (rozp. 11/IX 1915. L. 19791).

Franciszek Pytel przydzielony do tutej. zakładu (rozp. 22/IX 1915. L. 20611).

Przeniesieni do tutejszego zakładu Franciszek Brablec (rozp. 16/IX 1915. L. 20301), Michał Szyszka (16/IX 1915. L. 20249), Władysław Dzięgiel (16/IX 1915. L. 20250).

Przeniesieni z tutejszego zakładu: Tadeusz Waśkowski do c. k. I. szk. real. w Krakowie (27/IX 1915. L. 21343), Bronisław Oświecimski do c. k. gimn. IV. (realnego) w Krakowie (30/X 1915. L. 23292), Dr. Edmund Bulanda do c. k. gimn. św. Jacka (7/II 1916. L. 1107 i 15/II 1916. L. 74).

Przydzielony do II. szk. real. w Krakowie Fryderyk Müller (23/X 1915. L. 21587).

Dr. Maryan Tokarski otrzymał IX kl. rangi (20/IX 1915. L. 11161) i objął funkcye inspektora gimnastyki w zach. Galicyi i w polskich szkołach na Śląsku (30/X 1915. L. 22414).

Rozp. z dn. 21/XII 1915. L. 28864 otrzymał Dr. Maryan Tokarski urlop, a naukę gimnastyki objął Wincenty Tyrankiewicz.

Zatwierdzenie w zawodzie nauczycielskim otrzymali Feliks Szpunar (7/II 1916. L. 1765) i Dr. Maryan Kleczkowski (10/IV 1916. L. 7613).

Włodzimierz Służewski otrzymał VII. klasę rangi (26/I 1916. L. 1).

Ks. Dr. Bogdan Niemczewski mianowany zast. katechety w tut. zakładzie (9/II 1916. L. 1770).

Stanisław Piwko otrzymał urlop do końca roku szkolnego (30/X 1915. L. 24227).

Włodzimierz Służewski otrzymał 4-ty dodatek pięcioletni (19/XII 1915. L. 28168).

II. Wykaz dzieł przeczytanych.

a) W języku polskim.

Klasa V. Słowacki: Jan Bielecki, Ojciec zadżumionych. Sienkiewicz: Potop, Pan Wołodyjowski. Molière: Mizantrop. Fredro: Zemsta, Śluby panieńskie. Korzeniowski: Żydzi. Szekspir: Juliusz Cezar, Makbet Korzeniowski: Karpaccy górale.

Klasa VI. Kochanowski: Zgoda, Satyr, Odprawa posłów, Treny, Psalmy (wybór). Skarga: Kazania sejmowe. Szymonowicz: Sielanki: Żeńcy, Kosiarze, Zalotnicy, Pomarlica. Potocki: Wojna chocimska. Naruszewicz: Satyry. Krasicki: Myszeis, Monachomachia, Antymonachomachia; Doświadczyński I. IV. Niemcewicz: Powrót posła, Jan z Tęczyna. Feliński: Barbara Radziwiłłówna Czartoryski: Bard polski. Morawski: Listy do klassyków i romantyków. Brodziński: Wiesław. Prócz tego domowa lektura: Sienkiewicza: Trylogia. Pasek: Pamiętniki. Łoziński: Prawem i lewem. Morawski: Dworzec mojego dziadka.

Klasa VII. Mickiewicz: Konrad Wallenrod, Dziady, Księgi Narodu i pielgrzymstwa. Słowacki: Kordyan, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Beniowski, Ksiądz Marek, Król Duch. Krasiński: Irydyon, Nieboska komedya. Byron: Korsarz. Malczewski: Marya. Goszczyński: Zamek kaniowski, Król zamczyska. Fredro: Jowialski, Dożywocie, Pan Benet, Pan Geldhab.

Klasa VIII. Korzeniowski: Kollokacya. Wyspiańsk Warszawianka.

b) W języku łacińskim.

Klasa III. Cor. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas. Curtius Rufus: Dzieje Aleksandra W. cz. 1. 2. 5.

Klasa IV. Caesar: Commentarii de bello Gallico. I (1—29), IV (18—36), V (12—23), VI (9—28), VII (36—41).

Klasa V. Ovidius: Metam. 1. 2. 3. 5. 6. 13. 18. 26. Fasti 3. 5. 6. Tristia 3. 6. Tibullus 3. Livius: Ab urbe condita I (1—16), XXI (1—19, 32—38).

Klasa VI. Sallustius: Bellum Jugurthinum. Vergilius: Aeneis I. Ecloga I., Cicero: In Catilinam or. 1.

Klasa VII: Cicero: In Catilinam IV, Tuscul. disput. (wyjątki). Vergilius: Aeneis II, VI.

Klasa VIII: Horatius: Carmina I. 1. 3. 4. 8. 10. 14. 21. 22. 24. 31. 37. II. 3. 7. 10. 13. 14. 16. 17. 18. 20. III. 1. 9. 13. 30. IV. 3. 7., Epod. 2. 7., Sat. I. 1. 6. 9. Epist. I. 2. Tacitus: Annales I. 1—15, II. 41—43, 53—55, 69—83, III. 1—7, IV. 1—9, 34—35, 37—42, 57—59, XIV. 51—56, XV. 38—45, 60—65.

c) W języku greckim.

Klasa V. Ksenofont: Anab. 1. 5. 6. 7. 8. Cyrop. 6. Pamiętn. 3. Homera Iliada: I. III (1—150).

Klasa VI. Homera Iliada: II. IV. VI. XVI. XXI. XXII. Herodot: VII.

Klasa VII. Homer: Odyss. I. (1—80), V. VI. VII. XIII. Demostenes: Olint. I. Plato: Apol. (1—20).

Klasa VIII. Plato: Apologia 20—33, Fedon. Sofokles: Król Edyp.

d) W języku niemieckim.

Klasa VI. Goethe: Hermann und Dorothea. Schiller: Jungfrau v. Orleans.

Klasa VII. Goethe: Tasso.

Klasa VIII. Goethe: Faust. Schiller: W. Tell, Wallenstein. Shakespeare: Hamlet.

III.

Tematy wypracowań piśmiennych.

A) W języku polskim.

Klasa V a. 1. Bal u Sieniawskiego. Obrazek podług poematu: »Jan Bielecki« — (szk.). 2. Krypty Wawelskie — (dom.). 3. Niedola Araba a Bonnivarda. Porównanie — (dom.). 4. Główne postacie obrazu Matejki p. t. »Kazanie Skargi« — (szk.). 5. Za co mamy kochać ojczyznę. Mowa — (szk.). 6. Czego nas uczy rola Kmicica i jego walka wewnętrzna — (dom.). 7. Tok myśli przedmowy do »Pana Tadeusza« — (dom.). 8. Kassyusz a Brutus. Próba charakterystyki. Na podstawie dramatu Szekspira — (dom.). 9. Aron z »Żydów«, a Jankiel z »Pana Tadeusza« — (szk.). 10. Męka sumienia Makbeta — (dom.).

Klasa V b. 1. i 2. jak w V a. 3. Opiszę ciekawsze zdarzenie z mojego życia w formie gawędy (albo noweli) — (dom.). 4. Treść i myśl obrazu Matejki p. t. »Kazanie Skargi« — (szk.). 5. Czem był »Pan Tadeusz« dla samego Mickiewicza. (Na podstawie listów i przedmowy: »O czem tu dumać...«) — (szk.). 6. Do wyboru: *a)* Opis rynku krakowskiego. *b)* Wnętrze kościoła Maryackiego — (dom.). 7. Charakterystyka Brutusa. (Na podstawie lektury: »Jul. Cezar« Szekspira) — (szk.). 8. Cześnik a Rejent. Dwa typy szlacheckie z XVIII. w. — (dom.). 9. Początki dramatu (Na podstawie nauki szkolnej — (szk.). 10. Moja najmilsza wycieczka. Opowiadanie — (dom.).

Klasa VI a. 1. Kłamca a złodziej, dwa pokrewne typy — (dom.). 2. Charakter polskiej poezyi średniowiecznej — (szk.). 3. *a)* Jak Rej pojmuje szczęście i jaki rodzaj życia zaleca. *b*) Uzasadnić zdanie Reja:

»Bom jam też prosty Polak, nigdzie nie jeżdżając,
Tum się pasł na dziedzinie, jako lesie zając,
Z granicy polskiej mile nigdziem nie wyjechał,
Lecz co wiedzieć przystoi przedsiem nie zaniechał«.

c) Wieś u Reja — (szk.). 4. *a)* Którzy pisarze i w jaki sposób nawoływali do naprawy Rzeczypospolitej w XVI. wieku? *b)* Czy słusznie powiedział o sobie Kochanowski:

»I wdarłem się na skałę pięknej Kalliopy,
Gdzie dotychczas nie było śladu polskiej stopy«.

c) W dzień zaduszny na cmentarzu — (dom.). 5. *a)* Myśli i uczucia, zawarte w hymnie Kochanowskiego: »Czego chcesz od nas Panie za Twe hojne dary?« *b)* »Odprawa posłów greckich« jako wyraz wskazań etycznych i moralnych Kochanowskiego. *c*) Burzliwe posiedzenie. Obrazek na tle »Odprawy posłów greckich« Kochanowskiego — (szk.). 6. *a)* W jakiem znaczeniu nazywamy Piotra Skargę prorokiem narodu polskiego. *b)* Czy słusznie nazywa St. hr. Tarnowski »Kazania sejmowe« Skargi najwyższym utworem niepodległej Polski? — (szk.). 7. *a)* Motywy religijne w literaturze polskiej. Na podstawie dotychczasowej lektury. *b)* Dola ludu wiejskiego w zwierciedle poglądu pisarzy XVIII. w. *c)* Suis rebus contentum esse maximae certissimaeque sunt divitiae. Powiastka — (dom.). 8. *a)* Zasługi Konarskiego około szkolnictwa i literatury narodowej. *b)* Charakterystyka jednego z dowolnie obranych autorów XVII. w. — (szk.). 9. *a)* Jakie czynniki wpłynęły na odrodzenie literatury polskiej w okresie Stanisławowskim. *b)* Rzeka obrazem życia człowieka. *c)* »Więc na ścieżkę z gościńca nie bocz dla złej drogi, bo często zawięźniesz gorzej« (Trembecki) — (dom.). 10. *a)* Literackie i społeczne znaczenie »Powrotu posła« Niemcewicza. *b)* Wykażę na dramacie Felińskiego zasadnicze cechy pseudoklasycznej tragedyi. *c)* Wnętrze kościoła wczesnym ran-

kiem — (dom.). 11 *a)* Polska epopeja komiczna XVIII. w. *b)* Zmierzch literatury Polski niepodległej — (dom.).

Klasa VI b. 1. Prostota a prostactwo — (dom.). 2. Kronikarze średniowieczni a Długosz — (szk.). 3. Charakterystyka wieku XVI. na podstawie poznanej z tego wieku literatury — (dom.). 4. Poglądy Kochanowskiego na życie i cel człowieka — (szk.). 5. Charakterystyka Skargi — (szk.). 6. Charakter wojen szwedzkich. Na podstawie »Pamiętników« Paska i »Potopu« Sienkiewicza — (dom.). 7. Poezya rycerska w XVII. w. — (szk.). 8. Wady społeczeństwa polskiego w XVIII. wieku, na podstawie satyr Krasickiego a Naruszewicza — (dom.). 9. Początki powieści w Polsce — (szk.). — 10. Najpożyteczniejsze przepędzenie wakacyi przez ucznia w dobie obecnej — (dom.).

Klasa VII a. 1. Chłop polski w czasie wojny. Myśli i spostrzeżenia własne — (dom.). 2. Tok myśli »Ody do młodości« — (szk.). 3. Wallenrod a Korsarz. Porównanie osobistości — (dom.). 4. Męka Cichowskiego (Dziady III.) — (szk.). 5. Motywy uczuciowe liryki powstania listopadowego — (szk.). 6. Próba wyjaśnienia prologu Kordyana. 7. Ocenić trafność porównania młodzieńczej poezyi Słowackiego do świątyni bez Boga — (szk.). 8. Na przełęczy dwóch kultur w »Irydyonie« i w »Quo vadis« — (dom.). 9. Wyjaśnić „głos »Dramat układasz«“ w »Nieboskiej Komedyi« — (szk.). 10. »Znaczenie i zasługa emigracyi z 1831 r. dla sprawy narodowej — (dom.).

Klasa VII b. 1. Rozwinąć myśl poety Asnyka:

»Pomimo gorzkich prób
Zawsze ach! dobrym bądź,
Z miłością drugich sądź
I patrz z nadzieją w grób« — (dom.).

2. »Oda do młodości« jako wyraz potęgi człowieka — (szk.). 3. Lud wiejski w »Balladach« i »Dziadach« Mickiewicza — (szk.). 4. Uzasadnić, iż poezya narodowa jest »arką przymierza między staremi a nowemi laty« — (dom.). 5. Przełomy duchowe w życiu Mickiewicza — (szk.). 6. Przyczyny powstania listopadowego (dom.). 7. Ukraina. Krajobraz podług Malczewskiego a Zaleskiego. 8. *a)* Przemówienie

w rocznicę konstytucyi 3. Maja. *b)* Pierwiastek narodowy w komedyach Fredry — (dom.). 9. Idea »Kordyana« — (szk.). 10. Na czem polega wielkość Słowackiego? — (dom.).

Klasa VIII a + b. 1. Pług a miecz. Dyalog na czasie — (dom.). 2. Typy szczeropolskie Fredry — (szk.). 3. Związek powieści z myślą społeczną porozbiorowej Polski w latach 1830—1860 — (dom.). 4. Zasady filozofii życia Kochanowskiego a Horacego — (szk.). 5. Pomysł narodowego wychowania u Szczepanowskiego — (szk.). 6. Zagadnienie życia narodowego w poezyi Konopnickiej — (dom.). 7. Charakterystyka zakonu w »Krzyżakach« Sienkiewicza. 8. Jak się ukształtował pogląd na rolę ludu w naszem życiu pod koniec XIX. w.? — (szk.).

B) W języku niemieckim.

Klasa V a. 1. Gedanken am ersten Tage des neuen Schuljahres — (dom.). 2. Die freundschaftliche Treue in Schillers »Bürgschaft« — (szk.). 3. *a)* Die Vernichtung und Wiederherstellung des menschlichen Geschlechtes. (Nach Ovids »Diluvium« und »Deukalion und Pyrrha«). *b)* Orontas Verrat. (Nach Xenofont).

4. Und der Mensch versuche die Götter nicht,
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen».

Deutung des »Tauchers« v. Schiller — (dom.). 5. *a)* Die Madonna della Sedia. Die Beschreibung des Bildes von Raffael. *b)* Eine selbsterfundene Erzählung — (szk.). 6. *a)* Ein Tag der Karlsschule zur Zeit Schillers. *b)* Des Winters Vergnügungen. *c)* Es sind die Worte Rückerts zu beweisen:

»Auswendig lernen sei, mein Sohn, die eine Pflicht,
Versäume nur dabei das Inwendiglernen nicht;
Auswendig sei gelernt, was dir vom Munde fliesst,
Inwendig, was dem Sinne sich erschliesst« — (dom).

6. *a)* Die Theatervorstellung in den »Kranichen des Ibykus« und ihre Bedeutung für die Handlung. *b)* Der Schü-

ler ein Gentleman — (szk.). 7. Schillers »Bürgschaft« verglichen mit dem Gedichte von Mickiewicz: »Dwaj przyjaciele«. *b)* Die Idee in Schaks »Thriumphator« verglichen mit Schillers »Ring des Polykrates« — (dom.). 8. Das Schlachtfeld. Ein lyrisches Gemälde. (Seidl: »Der tote Soldat«) — (szk.). 9. Die Freundschaft als sittliche Macht. Nach Schillers »Bürgschaft« — (dom.). 10. *a)* Was für Hindernisse hatte Möres auf seinem Rückwege zu überwinden. (Nach Schillers »Die Bürgschaft«). *b)* Ein Jagdritt Rudolphs von Habsburg — (szk.). 11. *a)* Ist der Gedanke:

»Und der Mensch versuche die Götter nicht
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen«

in jeder Hinsicht als unumstössliche Wahrheit aufzufassen. *b)* »Schreibe, wie du redest, so schreibst du schön. (Lessing in einem Brief an seine Schwester Justine) — (dom.).

Klasa V b. 1. i 2. jak w V a. 3. Der Schenk von Limburg — (szk.). 4. Der Taucher — (dom.). 5. Der goldene Tod — (dom.). 6. Die Bedeutung der sibirischen Bahn — (szk.). 7. Der Graf von Habsburg. Disposition des Gedichtes. 8. Was ist ein Gentlemen. 9. Das römische Haus. 10. Der Dachs auf Lichtmess. 11. Des Sommers Vergnügungen.

Klasa VI a. 1. Brief an einen Freund - (dom.). 2. Dornröschen — (szk.). 3. Charakteristik des Ritters in Uhlands Gedicht. »Schwäbische Kunde« — (szk.). 4. Die französische Revolution als Hintergrund in »Hermann und Dorothea« — (dom.). 5. Goethe in Leipzig (szk.). 6. Gedanken der Jungfrau von Orleans beim Abschied aus der Heimat — (dom.). 7. Parzivals Jugend und seine Aufnahme in die Tafelrunde — (szk.). 8. »Es rächt sich jede Schuld auf Erden«. Nachgewiesen an der Jungfrau von Orleans — (dom.). 9. Der Kampf mit dem Drachen — (szk.). 10. Meine liebste Beschäftigung in den freien Zeit — (dom.). 11. Wie gelingt es Reinecke sich zu retten — (szk.). 12. Die Mutter als Vermittlerin zwischen Vater und Sohn — (dom.).

Klasa VI b. 1. Ein Tag aus meinem gegenwärtigen Leben — (dom.). 2. Sigurds Tod — (szk.). 3. Der junge Lord und der Schenk in Uhlands Gedicht »Das Glück von Edenhall« —

(szk.). 4. Hermanns erstes Zusammentreffen mit Dorothea — (dom.). 5. Braun als Bote bei Reinecke — (szk.). 6. Wie tragen in Goethes »Hermann und Dorothea« der Pfarrer und der Apotheker dazu bei, um die Hindernisse, welche sich dem glücklichen Ausgang des Ganzen entgegenstellen, zu beseitigen — (dom.). 7. Was verdankte Goethe seinem Aufenthalt in Strassburg? 8. Die Lage der Stadt Orleans vor dem ersten Erscheinen der Jungfrau? — (dom.). 9. Parzivals Irrungen — (szk.). 10. Johanna als Kriegerin und Friedensstifterin — (dom.). 11. Hektors Abschied. 12. *a)* Ein Sommererlebnis. (In Briefform). *b)* Ein Spaziergang ins Feld am Sommerabend — (dom.).

Klasa VII a. 1. Die mythologischen Elemente in dem Nibelungenliede — (dom.). 2. Wartburg als Zentrum des literarischen Lebens im Mittelalter. 3. Die dramatische Gliederung der Trilogie »Wallenstein« — (dom.). 4. Chodowieckis künstlerische Tätigkeit — (szk.). 5. Gliederung und Erklärung des Prologs in Schillers »Wallenstein«. 6. Daniel Chodowiecki. 7. Schuld und Sühne in »Wilhelms Geist« von Herder. 8. Die englische Bühne zur Zeit Shakespeares. 9. Oberst Berg in den »Journalisten« von Freytag.

Klasa VII b. 1. Die christlichen Elemente in dem Nibelungenliede. 2. Die Elegie Walters von der Vogelweide. 3. Vornehme Menschen. 4. Wallensteins Lager. 5. Goethes »Schatzgräber«. 5. jak w VII a. 6. Oberst Berg in den »Journalisten« von Freytag. 7. Wartburg als Centrum der literarischen Tätigkeit im Mittelalter. 8. jak w VII a. 9. Ein Spaziergang.

Klasa VIII a. 1. Der Einfluss grosser Ereignisse auf die Geschicke der Völker — (dom.). 2. Wodurch wird Stauffacher für das Vaterland angeregt — (szk.). 3. Ibsens »Ein Volksfeind« ein Schauspiel an sich. 4. »Und rastlos betätigt sich der Mann«. (Goethes »Faust«) — (szk.). 5. Die deutschen Polenlieder — (dom.). 6. Faust innere Entwickelung bis zu seinem Bunde mit Mephistopheles. 7. Arbeit ist der Lebens Balsam, Arbeit ist der Jugend Quell. 8. Der Krieg von seiner wohltätigen Seite betrachtet. 9. Die Freiheitsdichter.

Klasa VIII b. 1. i 2. jak w VIII a. 3. Natur und Kultur in ihrem

Zwiste und ihre Vereinigung. (Schillers »Spaziergang«. 4. Die Idee der Freiheit in Schillers »Wilhelm Tell«. 5. Was für Rolle spielt Mephistopheles und auf welche Weise gelingt es ihm Faust in seine Gewalt zu locken? 7. i 8. jak w VIII a. 9. Fortinbras und Laeters in Shakespeares Hamlet. 10. Welchen Beruf werde ich wählen und warum.

Tematy wypracowań piśmiennych przy egzaminie dojrzałości w terminie letnim 1916.

W języku łacińskim:

Przetłómaczyć na język polski:
a) Tacitus: Annales XVI. 18 et 19.
b) Vergilius: Aeneis XII. Od słów: »Tum pius Aeneas...« do słów: »in medio procerum«.

W języku greckim:

Przetłómaczyć na język polski:
a) Homer: Ilias XVIII. 314—342.
b) « Odyss. X. od słów »ἐννῆμαρ μὲν ὅμως...« do »δύναμις γὰρ ἐν ὑμῖν«.

W języku polskim:

1. Szlachta w życiu publicznem niepodległej Polski.
2. Rycerze Sienkiewiczowskiej Trylogii.
3. Rozwinąć myśl Konopnickiej:

»Wielkością czynu, nie martwą pokorą
Dzieje ludzkości są płodne«.

IV.

Wykaz książek na rok szkolny 1916/1917.

Klasa I. **Religia.** Wielki katechizm religii katolickiej. Kraków 1914. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla klasy I. i II. Wydanie 6. Lwów 1907. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. kl. opracowane przez dra Zygmunta Samolewicza. Wydanie 5. przygotowali A. Frąckiewicz i F. Próchnicki. Lwów 1907. — **Język polski.** Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. Lwów 1910. — Dr Maryan Reiter, Czytania polskie dla I kl. (z illustracyami). Lwów 1910. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla I kl. Wydanie 7. Lwów 1910. — **Geografia.** Benoni Wierzbicki. Krótki rys geografii. Oprac. Wierzbicki. Wydanie 9. Lwów 1908. — **Historya powszechna.** B. Gebert i G. Gebertowa, Opowiadanie z dziejów ojczystych. Lwów 1912. Wyd. 2. zmienione. — **Matematyka.** Kranz, Arytmetyka na kl. I. Kraków 1911. — Jamrógiewicz-Strutyński. Geometrya poglądowa. Stopień niższy (dla kl. I., II i III. szkół średn.) Lwów 1912. — **Historya naturalna.** Nusbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wydanie 6. Kraków 1906.

Klasa II. **Religia.** Wielki katechizm religii katolickiej. Kraków 1910. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla klasy I. i II. szk. średn. Wyd. 6.

Lwów 1907. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. Opracowane przez Dr. Zygm. Samolewicza. Wydanie 6. przygotował A. Frączkiewicz — **Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. Lwów 1911. — Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla II. klasy (z ilustracyami). Lwów 1911. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. Wyd. 5. Lwów 1912. — **Geografia i historya powszechna.** Siwak, Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych dla niższ. klas szkół średn. Część I. Wydanie 4. poprawione i uzupełnione. Lwów 1912. — **Matematyka.** K. Strutyński, Arytmetyka. Stopień niższy dla klasy I., II. i III. szkół średn. Lwów 1912. — Dr. Roman Jamrógiewicz-Kazim. Strutyński, Geometrya poglądowa. Stopień niższy dla klasy I., II. i III. szk. średn. Lwów 1910. — **Historya naturalna.** Nusbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średn. Wyd. 3. Lwów 1910. — Rostafiński, Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 6. Kraków 1907.

Klasa III. **Religia.** Ks. Jougan, Liturgika. Wyd. 4. Lwów 1910. — Ks. Dr. Szydelski, Dzieje biblijne zakonu starego. Wydanie 6. Lwów 1911. — **Język łaciński.** Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 9. Lwów 1909. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. Wydanie 6. Lwów 1812. — Aleks. Frączkiewicz, Czytanka łacińska na podstawie Korneliusza Neposa i Kurcyusza Rufusa do użytku III. i IV. klasy szkół średnich. Lwów 1915. — **Język grecki.** Ćwikliński. Gramatyka języka greckiego. Wydanie 3 Lwów 1902. — Winkowski-Taborski, Ćwiczenia greckie. Wyd. 3. do nowego planu przystosował P. Passowicz. Lwów 1910. — **Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 11. — Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla III. klasy, z ilustr. Lwów 1912. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 5. Lwów 1911. — Jahner, Deutsche Grammatik. Wydanie 4. Lwów 1911. — **Geografia i historya powszechna.** Siwak, Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911. — B. Gebert i G. Gebertowa, Opowiadania z dziejów monarchii austr.-węg. Lwów 1912. —

Matematyka. K. Strutyński, Arytmetyka. Stopień niższy. — Dr. Roman Jamrógiewicz-Kazim. Strutyński, Geometrya poglądowa. Stopień niższy. Lwów 1911. — **Fizyka.** Wład. Żłobicki, Wiadomości z fizyki dla niższych klas szkół średnich.

Klasa IV. **Religia.** Ks. Dąbrowski, Historya biblijna Nowego zakonu. Lwów 1910. — **Język łaciński.** Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Cz. II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy. IV. Wydanie 4 te. Lwów 1909. — C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico. Wydał Fr. Terlikowski. Wydanie 4. Lwów 1912. **Język grecki.** L. Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1912. — Winkowski-Taborski. Ćwiczenia greckie dla klasy III. i IV. Wyd. 2. Do nowego planu przystosował P. Passowicz. Lwów 1910. — **Język polski.** Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. — Fr. Próchnicki i K. Wojciechowski, Wypisy polskie. Tom. IV. Mickiewicz, Pan Tadeusz. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla klasy IV. Wydanie 4. Lwów 1910. — Dr. A. Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 4. Lwów 1911. — **Geografia i historya powszechna.** St. Majerski, Geografia monarchii austr.-węgierskiej. Wyd. 6. Lwów 1912. — W. Zakrzewski, Historya powszechna. Część I. Wydanie 7. Kraków 1911. — **Matematyka.** Dr. Jerzy Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki dla klasy IV. Lwów 1911. — Łomnicki A. Geometrya. Część I. i II. dla klasy IV. i V. (Planimetrya i Stereometrya). Lwów 1911. — **Fizyka.** Żłobicki, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. — **Mineralogia z chemią.** Duchowicz-Wiśniowski, Wiadomości z chemii i mineralogii dla klas niższych. Lwów 1911.

Klasa V. **Religia.** Ks. Jeż, Nauka wiary katolickiej. Część I. Wyd. 3. Kraków 1911. — **Język łaciński.** Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — Tad. Sinko, Wiązanka wierszy Owidyusza z dodatkiem wybranych elegii Tibulla i Propercyusza. Lwów 1912. — J. Jędrzejowski, Dzieje Liwiusza w skróceniu. Lwów 1915. — **Język grecki.** L. Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1903.

— E. Fiderer, Chrestomatya z pism Ksenofonta. Lwów 1911. — Homera Iliada. Część I. wydał Scheindler-Sołtysik. — **Język polski.** Próchnicki i Wojciechowski, Wypisy polskie dla kl. V. Lwów 1911. — Fredro: Zemsta. Szekspira: Juliusz Cezar. Korzeniowski: Karpaccy górale. — **Język niemiecki.** Julius Ippoldt i Adolf Stylo, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. I. Teil. V. Kl. Wyd. 3. Lwów 1912. — **Historya powszechna.** Zakrzewski. Historya powszechna. Część I. Wyd. 7. Kraków 1911. i Część II. Wyd. 5. Kraków 1908. — Pawłowski: Geografia dla klas wyższych. Cz. I. — **Matematyka.** Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy V. Lwów 1912. — Łomnicki A., Geometrya. Część I. dla klasy 4. i 5. Planimetrya i Stereometrya. Lwów 1911. — **Historya naturalna.** Łomnicki, Zasady mineralogii i geologii. Wydanie 3. Lwów 1912. — J. Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Wydanie 4. Kraków 1911.

Klasa VI. **Religia.** Ks. Dr. Sieniatycki. Dogmatyka szczegółowa. — **Język łaciński.** T. Sołtysik, G. Sallustii Crispi Bellum Catilinae. Lwów 1910. — G. Szczepański, Wybór mów Cycerona. — St. Rzepiński. Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912. — Samolewicz - Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Iliada. Cz. I., wyd. Scheindler-Sołtysik. Lwów 1908. — Fr. Terlikowski. Wybór z dziejów Herodota. Wiedeń-Lwów 1909. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego Wyd. 3. Lwów 1902. — **Język polski.** I. Chrzanowski i K. Wojciechowski, Wiadomości z historyi literatury polskiej do roku 1822 z wypisami — **Język niemiecki** Jul. Ippoldt i A. Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. II. Teil. VI. Klasse. Wyd. 2. Lwów 1910. — Goethe: Herman und Dorothea. — **Geografia i historya powszechna.** Zakrzewski, Historya powszechna. Cz. III. Wyd. 4. Kraków 1908. — Pawłowski, Geografia dla klas wyższych Cz. II. — **Matematyka.** Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy VI. Lwów 1910. — Dr. A. Łomnicki, Geometrya Część III. dla kl. VI., VII. i VIII. Lwów 1913.

— Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1912. — **Historya naturalna.** Dr. Józef Nusbaum, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wydanie 2. Lwów 1912.

Klasa VII. **Religia.** Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. 5. Kraków 1912. — **Język łaciński.** Wybór mów Cycerona. Opr. Szczepański. — Wybór pism retorycznych i filozoficznych Cycerona. Opr. Szczepański. — St. Rzepiński, Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912. — Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Odyssea, wyd. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908. Wybór mów Demostenesa, wydał Schmidt. Wiedeń-Lwów 1893. — Plato, Wybór pism, opr. J. Jędrzejowski. Lwów 1912. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1902. — **Język polski.** A. Mazanowski, Wypisy polskie na klasę VII. Kraków 1914. — **Język niemiecki.** Ippoldt i Stylo. Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. Cz. III. dla kl. VII. Wyd. 2. Lwów 1911. — Schiller, Wilhelm Tell. — Grillparzer, Die Ahnfrau. — Goethe, Iphigenie. — **Historya powszechna.** W. Zakrzewski, Historya powszechna. Część III. Wyd. 5. Kraków 1908. — A. Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wydanie 4. Kraków 1910. — **Matematyka.** Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy VII. — Łomnicki, Geometrya dla klas VI. VII. i VIII. Lwów 1912. — Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1905. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wydanie 4. Kraków 1906. — Fr. Tomaszewski, Chemia. Wyd. 4. Kraków 1912. — **Propedeutyka filozofii.** Nuckowski, Początki logiki ogólnej.

Klasa VIII. **Religia.** Ks. Jougan, Historya kościoła katolickiego. Lwów. — **Język łaciński.** Wybór pism Kw. Horacyusza Flakkusa, wyd. Julian Dolnicki. Lwów. — Wybrane pisma Tacyta, wyd. I. Staromiejski. Wiedeń-Lwów 1898. — Z. Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Cz. II. Wyd. 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Odyssea, wydał M. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908. — Plato, Wybór pism. Opr. J. Jędrzejowski. — Sofoklesa, Aias. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wydanie 3. Lwów

1901. — **Język polski.** A. Mazanowski, Wypisy polskie na klasę VIII. Kraków 1914. — **Język niemiecki.** Jul. Ippoldt, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. IV. Teil, VIII. Klasse. Lwów 1909. — Goethe, Faust (I). — Shakespeare, Hamlet. — Ibsen, Ein Volksfeind. — **Historya powszechna.** Głąbiński-Finkel, Historya austr.-węgier. monarchii i wiadomości polityczne i społeczne. Wyd. 4. Lwów 1914. — **Matematyka.** Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy VIII. Lwów. — Łomnicki, Geometrya dla klas VI. VII. i VIII. Lwów 1912. — Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1911. — **Fizyka.**Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906. — **Propedeutyka filozofii.** Lindner-Kulczyński. Wykład psychologii. Wyd. 3. Kraków 1912.

V.

Stan zbiorów naukowych.

Biblioteka.

1. Biblioteka dla nauczycieli.

W roku ubiegłym wzrosła biblioteka 138 dzieł o 139 tomach. Do biblioteki zakupiono:

A. Dzieła:

Aschbach J.: Allgemeines Kirchenlexikon. — Barwiński, Birkenmayer, Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecyi. — Chłędowski Kazimierz: Rokoko we Włoszech. - Chmielowski Piotr: Historya literatury polskiej. Wyd. nowe. Tom I. – Christ W.: Geschichte der griech. Literatur. (V Auflage). — Chrzanowski Jan: Okruchy literackie. — Curtius: Griechische Geschichte. 3 tomy. — Deckelmann H.: Die Literatur des XIX Jhdts. im deutschen Unterrichte. — Dembiński Bronisław: Z dziejów i życia narodu. — Dubiecki: Obrazy i szkice historyczne. — Fritsche Richard: Handbuch für den erkundlichen Unterricht. — Halecki Oskar: Ostatnie lata Świdrygiełły. — Halecki Oskar: Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do Korony. — Halma Schilling: Die Mittelschulen Oesterreichs. 2 tomy. — Höfler Alois: Psychologie. — Jöry Oskar: Geländeübungen. — Jöry Oskar: Der Jungschütze. — Kasprowicz Jan: Dzieła poetyckie (6 tomów). — Kiepert Heinrich: Lehrbuch der alten Geographie. — Konopnicka Marya: Poezye. Opr. Czubek.

(7 tomów). — Konopnicki J.: Wypisy geograficzne. — Kossowski Stanisław: Wśród Romantyków i romantyzmu. — Kubala Ludwik: Szkice historyczne (S. II. i III.). — Limanowski Bolesław: Stodwudziestoletnia walka narodu polskiego o wolność. — Łoś Jan: Przegląd językowych zabytków staropolskich. — Meyet: Listy Juliusza Słowackiego. — Molier: Dzieła poetyckie. Tłum. Boy. — Morawski K.: M. J. Cycero, Życie i dzieła. — Mościcki: Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi. — ***: Polska i Litwa w dziejowym stosunku. — Prądy w nauczaniu języka polskiego. — Handelsmann Marceli: Rezydenci Napoleońscy w Warszawie (1807—1813). — Łoś Jan: Sebestyana Petrycego Horatius Flaccus. — Łoś Jan: Szymona Szymonowicza: Sielanki. — Łoś Jan: T. Grabowski: Wacława Potockiego Moralia. — Pawlik Stefan: Polskie instrukcye ekonomiczne. — Rostafiński J.: O myśliwstwie, koniach i psach łowczych. — Romer: Atlas Polski. Zesz. I. — Schmidt-Bastian: Handbuch der naturwissenschaftlichen Technik. — Stadtmüller: Niemiecko-polski słownik techniczny. — Szyjkowski Maryan: Schiller w Polsce. — Tokarz Wacław: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. — Zivier E.: Neuere Geschichte Polens. (Band I. 1506—1572).

Nadto otrzymano w darze od Akademii Umiejętn. (oprócz wydawnictw peryodycznych):

Kowalski: Katalog inkunabułów opactwa mogilskiego. — Kutrzeba i Duda: Regestra Thelonei Agatici. — Fijałek: Krakowskie statuty synodalne biskupa Kankera.

B. Czasopisma (o ile się ukazały):

Biblioteka krakowska. — Biblioteka warszawska. — Encyklopedya wychowawcza. — Jahresberichte über das höhere Schulwesen. — Język polski. — Książka. — Kwartalnik historyczny. — Lehrproben und Lehrgänge. — Muzeum (Szkoła polska). — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum und Pädagogik. — Pamiętnik literacki — Przegląd powszechny. — Przewodnik bibliograficzny. — Słownik języka polskiego (Karłowicza). — Sonderbeilage zum Verordnungsblatte für den Dienstbereich des k. k. n. ö. L S. R. — Verhandlungen der Direktorenkonferenz der Provinz Preussen. — Wszechświat. — Zeitschrift für österreichische Gymnasien.

2. Biblioteka dla młodzieży starszej.

W r. szk. 1915/16 uchwalono bibliotekę dla młodzieży podzielić na trzy niezależne grupy: a) dla młodzieży starszej, b) dla klas niższych i c) na bibliotekę niemiecką. Stąd wynikła potrzeba ułożenia odrębnych inwentarzy, która to czynność — w toku.

Biblioteka dla młodzieży klas wyższych wzbogaciła się następującemi ważniejszemi wydawnictwami: Dzieła, wyd. Czubka t. I—VIII; Słowacki: Listy do matki t. 1—3; Wierzbowski: Materyały do dziejów piśmiennictwa polskiego; Brückner: Literatura religijna w średniowiecznej Polsce t. 1—2; Dubiecki: Obrazy i studya t. 1—2; Tokarz: Ostatnie lata Kołłątaja; Dembiński: Z dziejów narodu polskiego i Polska na przełomie; Kasprowicz: Arcydzieła europejskiej poezyi dramatycznej; Tretiak: Bohdan Zaleski t. 1—3; powieści Rodziewiczówny, Weyssenhoffa, Sieroszewskiego i w. in.

Gabinet archeologiczny.

Schwabe: Rom in fünf Teilen (mapy ścienne na płótnie z ważkami). — Cybulski St.: Tabulae quibus antiquitates Graecorum et Romanorum illustrantur, 14 a b; Plan der Stadt Athen (na ważkach). — Jahrbuch des kais. deutsch. archäol. Instituts, Band XXIX und XXX, Berlin 1914 und 1915. — Jahreshefte des österreichischen archäolog. Instituts, Bd. XVII. Wien 1914.

Gabinet geograficzny.

W r. szk. 1915/16 nabyto do zbioru map szkolnych:

Mapę Królestwa Polskiego (wyd. Seyfart-Czajkowski). — Umlaufta: Entwickelung des Röm. Reiches. — Kieperta. Graeciae ant. tabula. — 4. Debesa: Europa, fiz. — Baldamus: XVII Jahrhund. — Schwalbe: Die griech. Welt. — 7. Majerski: Ziemie dawnej Polski (6 egzempl.). — 8. Spruner-Bretschneider: Europa 1789—1815. — Spruner-Bretschneider: Europa 1700—1789.

Gabinet fizyki.

Dotacyę z roku szk. 1914/15 i 1915/16 przeznaczono na skompletowanie urządzeń połączonych z instalacyą prądu elektr. i na naprawę przyrządów.

Gabinet historyi naturalnej.

Do gabinetu historyi naturalnej zakupiono w b. r. Abbego przyrząd do rysowania, 3 szkiełka mikrometryczne z soczewkę oczną do pomiarów, podziałkę mm na szkle, lampę Nernsta do mikroskopu z palnikiem i 21 książek do bibioteki podręcznej.

Biblioteka śpiewu.

Chopin: Op. 74. — Surzyński: Miscellanea Nr. 19. — Koschat: Op. 4—1. — Maszyński: Nowa wiosna. — Garbusiński: Tęsknota. — Rzepko: Akordy, tom I—III. — Gall: Kolendy. — Gall: Pieśni narodowe (tylko głosy). — Gall: Jemu, co jak płomienny słup. — Gall: Op. 19 1. — Świerzyński: Polonez weselny. — Minhejmer: Hymn do mistrzów sztuki. — 25 pieśni chóru akadem. — Bartkiewicz: Sielanka. — Kantata jubileuszowa. — Żeleński: Noc majowa. — Steibelt: Oj, krakowska ziemio. — Hymn polski (Bełza). — Zientarski: Salve Regina. — Gall: Śpiewak w obcej ziemi. — Moniuszko-Gall: Wędrowne ptaszę. — Moniuszko-Gall: Krakowiak 8. — Moniuszko-Gall: Pieśń wojenna. — Moniuszko-Gall: Krakowiak 10. — Moniuszko-Gall: Wiosna. — Moniuszko-Gall: Pieśń żeglarzy. — Moniuszko-Gall: Triolet (tylko głosy). — Niewiadomski: Do pieśni narodowej (tylko głosy). — Moniuszko-Gall: Dumka (tylko głosy). — Rymkiewicz: Trzy pieśni. — Śpiewnik kościelny część II. — Śpiewnik kościelny część III. — Flasza: Pieśni kościelne (tylko głosy). — Flasza: Pieśni żałobne (part. i głosy). — Unisona (głosy).

VI.

Praca nad młodzieżą poza ramami planu naukowego.

A) Kółko polonistyczne

uczniów klasy VI a, prowadzone przez prof. Lederera, odbyło 38 posiedzeń. Na pierwszem z nich wybrano zarząd kółka (przew. ucz. B. Chrzanowski, sekr. ucz. T. Baran), a na następnych odczytywano referaty, względnie wygłaszano je z pamięci, nadając im formę wykładu i omawiano je następnie w bardzo nieraz ożywionych i z widocznem zainteresowaniem prowadzonych dyskusyach. Wszystkie referaty związane były ściśle z materyałem nauki szkolnej. Spis referatów i referentów przedstawia się następująco:

1) Eminowicz Roman: Polska poezya średniowieczna.
2) Szatkowski Henryk: Najdawniejsze kolędy polskie.
3) Wodzicki Kazimierz: Marcin Bielski.
4) Baran Tadeusz: Reja »Żywot człowieka poczciwego«.
5) Sembrat Stanisław: Rej, jako ojciec literatury polskiej.
6) Bryliński Jerzy: Modrzewskiego »De re publica emendanda«.
7) Krasnowiecki Władysław: Orzechowski życie i dzieła.
8) Broniewski Stanisław: Górnickiego »Dworzanin«.
9) Michalski Maryan: Kochanowskiego »Treny«.
10) Szczepanowski Felicyan: Kochanowskiego »Odprawa posłów greckich«.
11) Janicki Roman: Kochanowskiego »Fraszki«.
12) Chrzanowski Bohdan: Skargi »Kazania sejmowe«.
13) Sembrat Stanisław: Zimorowicza »Roksolanki«.
14) Chrzanowski Bohdan: Wespazyan Kochowski.
15) Baran Tadeusz: »Wojna chocimska« Potockiego a Krasickiego.
16) Chrzanowski Bohdan: Jan Chr. Pasek i jego pamiętniki.

17) Krasnowiecki Władysław: Naruszewicz, życie i dzieła.
18) Sembrat Stanisław: Krasickiego »Pan Podstoli«.
19) Szatkowski Henryk: Krasickiego »Myszeida« i »Monachomachia i Antimonachomachia«.
20) Lisowski Jan: Krasicki »Przypadki Doświadczyńskiego«.
21) Tombiński Józef: Krasicki, życie i dzieła.
22) Socha Tadeusz: Krasicki i Naruszewicz jako satyrycy.
23) Byliński Jerzy: Trembecki, życie i dzieła.
24) Cyharowski Stefan: Zabłockiego »Fircyk w zalotach«.
25) Bojarski Stefan: Zabłockiego »Zabobonnik«.
26) Peltz Adam: Karpiński, życie i dzieła.
27) Skórkowski Edward: Karpińskiego »Pamiętniki«.
28) Szczepanowski Felicyan: O pamiętnikach J. Kilińskiego.
29) Janicki Roman: Kajetan Koźmian.
30) Janicki Roman: Franciszek Wężyk.
31) Stojda Tadeusz: Julian Ursyn Niemcewicz.
32) Wodzicki Kazimierz: Alojzy Feliński.
33) Safir Wilhelm: Brodziński, życie i dzieła.
34) Kaden Kazimierz: Brodzińskiego »Wspomnienia mojej młodości«.
35) Broniewski Stanisław: Morawski, życie i dzieła.
36) Krasnowiecki Władysław: Romantyzm przed Mickiewiczem.

B) Kółko dramatyczne.

W bieżącym roku szkolnym po przerwie dwuletniej zawiązano na nowo »Kółko dramatyczne«. Celem tego Koła było wspólne czytanie arcydzieł dramatycznych literatury europejskiej oraz przedstawienia z celniejszych dzieł naszych autorów.

Do Koła należeli uczniowie klas wyższych. Przeczytano wiele utworów Moliera, Szekspira, odegrano w lutym i marcu Fredry: »Pana Geldhaba«, »Odludków i poetę«, »Pana Beneta« oraz »Litę et Comp.«.

Z przedstawień urządzanych w sali gimnastycznej tutejszego zakładu po odtrąceniu wydatków na urządzenie sceny, dekoracyi, wypożyczanie kostyumów i t. p. uzyskano czysty dochód 108 koron 54 hal. Z tego przeznaczono: 18 kor. 53 hal. na »Pomoc koleżeńską«, 30 kor. na wdowy i sieroty po legio-

nistach, zaś 60 kor. złożono w Banku galicyjskim, jako fundusz zakładowy na rok następny.

Koło liczyło członków 30. Reżyseryą i urządzeniem sceny zajmowali się sami uczniowie. Skład zarządu stanowili: Żórawski (przewodn. z kl. VII a), Goldberg, Kanarek (sekr. z kl. VII b) oraz Brahmer (kl. VII a), Sułkowski (VII b), Krasnowiecki (VI a). Kuratorem Koła był prof. Balicki.

C) Orkiestra gimnazyalna.

Orkiestra dęta zdekompletowana w roku ubiegłym nie odbywała prób i w roku bieżącym głównie z powodu trudności połączonych z wynalezieniem dyrygenta. Pracę około nowego zorganizowania orkiestry podejmiemy w czasie wakacyi.

Orkiestra, a raczej komplet smyczkowy zebrany z pośród uczniów i prowadzony przez prof. Orzecha występował kilkakrotnie w czasie wieczorków gimnazyalnych.

D) Sprawozdanie z działalności Czytelni Uczniów.

Po całorocznej przerwie spowodowanej zajęciem gmachu szkolnego przez wojskowość, Czytelnia podjęła pracę, otwierając z końcem roku szk. 1914/15 antykwarnię, gdzie uczniowie klas I—VIII zaopatrzyli się w podręczniki. Korzystając z odzyskania gmachu szkolnego, otwarto Czytelnię dnia 1. listopada 1915 r. Do zarządu weszli: Gwiazdomorski (prezes), Ekielski (skarbnik), Dawidowski (sekretarz), Zacharski (gospodarz), Czerny (bibliotekarz), wszyscy z klasy VII a. Praca w Czytelni miała charakter tymczasowy, o poważnej pracy można będzie mówić za nastaniem spokojniejszych czasów. W Czytelni były ilustrowane pisma polskie i niemieckie, tudzież gry, jak bilard, szachy i warcaby. Biblioteka Czytelni powiększyła się o znaczną ilość książek, przeważnie z zakresu literatury. Z powodu trudnych okoliczności liczba członków była względnie niewielką. Czytelnia otwiera z końcem bieżącego roku szkolnego antykwarnię, która będzie mogła dostarczyć kolegom książek szkolnych po nizkich cenach. Z przyszłym rokiem, o ile okoliczności będą

sprzyjały, podejmie Czytelnia pracę na większą skalę, aby skupić życie umysłowe młodzieży przez urządzanie odczytów, poranków, kółek naukowych i koncertów.

Zestawienie dochodów i rozchodów Czytelni Uczniów.

Dochody.		Rozchody.	
Dar JWP. Stan. Stępińskiego	10·—	Przedpłata pism peryodyczn.	263·14
Zysk z antykwarni urządzonej zeszłego roku	379·46	Nowe książki i inne wyd. bibl.	150·25
		Druki	60·55
Zysk z nakładu zeszytów szk.	49·54	Pożyczki, udziel. przez Czyt.	100·—
Zysk ze sklepu Czytelni . . .	20·34	Utrzymanie lokalu	53·05
Wkładki i wpisowe członków	129·30	Utrzymanie bilardu	103·52
Dochód z bilardu	164·15	Datki noworoczne	14·—
Zwrot pożyczek Czytelni . .	102·25	Różne wydatki	16·50
Różne dochody	18·25	Saldo na rok następny . .	112·28
Razem	873·29	Razem	873·29

Henryk Dawidowski
sekretarz.

Jan Gwiazdomorski
prezes.

E) Sprawozdanie z kształcenia wojskowego.

Za pobudką okólnika Ministerstwa Wyznań i Oświaty oraz Rady szkolnej krajowej, prof. Dr. Karol Dawidowsski zebrał w lipcu 1915 r. kilkudziesięciu uczniów klas wyższych, którzy na wakacye zostali w Krakowie i postarał się w miejscowej Komendzie placu, że kierownictwo kształcenia wojskowego oddano porucznikowi Drowi Stanisławowi Turowskiemu.

Zajęcia wakacyjne z uczniami tymi miały na celu wyrobić instruktorów dla powakacyjnej pracy; była to więc jakby szkoła podoficerska, tak ważna dla każdej organizacyi wojskowej. Komenda twierdzy na prośbę porucznika Turowskiego poleciła ze składu broni pożyczyć dla III. gimnazyum 10 karabinów Mannlicherowskich, cały przybór do strzelania kapslami i odpowiednią na rok nauki ilość amunicyi do tego strzelania.

Gdy rok szkolny się rozpoczął, zostali uczniowie wyższego gimnazyum zorganizowani w półbatalion. Każdy oddział każdej klasy stanowił pluton; klasy VIII. i VII. stanowiły pierwszą, klasy VI. i V. drugą kompanię. Instruktorowie, którzy w ciągu

wakacyi odebrali początki wykształcenia wojskowego, objęli komendę kompanii, plutonów i sekcyi. Za maksymalny wymiar czasu, który zajęty będzie miał uczeń praktycznemi i teoretycznemi zajęciami, przyjęto cztery godziny tygodniowo i to rozłożone najwyżej na dwa popołudnia. Miejscem musztry był plac sportowy »Cracovii«, Błonia lub plac powyścigowy; lekcyi teoretycznych i strzelania kapslami — gimnazyum; ostrego strzelania — strzelnica w Woli Justowskiej. Za zezwoleniem Ministerstwa wojny sprowadzono po cenie zniżonej, na koszt uczniów, przeszło 50 kart specyalnych okolic Krakowa. Utworzono oddział rowerowy dla służby wywiadowczej i ordynansowej. W grudniu i styczniu instruktorzy nasi dali pierwsze początki musztry polowej i zwartej instruktorom z I. szkoły realnej.

Teoryę ograniczono do minimum. Uczniom, należącym do organizacyi, wyłożono tylko skład karabinu i amunicyi, teoryę strzelania i strzelniczą instrukcyę oraz czytanie kart. Instruktorom ponadto najważniejsze części służby polowej, regulaminu musztry, taktyki piechoty, nauki o terenie o robotach technicznych i dano trochę wiadomości o składzie armii; było dla nich także kilka gier wojennych.

Do praktycznego wyćwiczenia w strzelaniu przyłożono wielką wagę. Postępowano metodycznie od teoryi, poprzez ćwiczenia w celowaniu, w ściąganiu cyngla, w częstem i obfitem strzelaniu kapslami, w ocenianiu dystansów do strzelania ostrego, które w końcu dało dobre wyniki. Najlepsze osiągnęli: Bujwid, Madejski, Surzycki, Kalkstein i Rokossowski.

Kilkunastu uczniów pobierało stale naukę szermierki pod kierunkiem p. Winklera, członka krak. klubu szermierzy. W miesiącach letnich udzielał uczniom nauki pływania p. St. Rudy na pływalni w Parku krakowskim.

Równie wielką wagę przyłożono do ćwiczeń w terenie. Musztry zwartej uprawiano tylko tyle, ile potrzeba było dla osiągnięcia koniecznej sprawności i dla utrzymania dyscypliny. Natomiast polowej mustrze i służbie poświęcono najwięcej czasu. Ćwiczono się więc w marszu pozabojowym i bojowym, w służbie wywiadowczej i forpoczt, w rozwijaniu i postępowaniu linii tyralierskiej i rezerw, w ataku i obronie, w urządzaniu zasadzek i t. d., a to w rozmaitym terenie, przy najrozmaitszych założeniach taktycznych. Ćwiczenie wieczorne, dla oryentacyi

po zapadnięciu zmroku, można było z rozmaitych powodów urządzić tylko jedno.

Stosownie do wskazówki ministeryalnego okólnika, dozwalającego, aby raz w miesiąc był dzień wolny od nauki na ćwiczenia większe, urządzono kilka takich ćwiczeń. Dnia 10. listopada ćwiczenie w marszu pozabojowym przez Prądnik Czerwony, Witkowice, Tonie, Krowodrzę. D. 27. listopada na linii Skotniki—Dębniki, ćwiczenie dla jednej partyi w służbie forpoczt i obronie pozycyi, dla drugiej w służbie wywiadowczej i ataku. D. 12. lutego, razem z I. szkołą realną, dla obu partyi w rozkwaterowaniu, potem dla jednej w obronie przeprawy przez Wisłę pod Beszczem, dla drugiej w przeszkodzeniu przeprawie. D. 18. marca ćwiczenie dla obu partyi w służbie wywiadowczej i spotkaniu bojowem w marszu na linii Bibice-Plecionka. D. 1. kwietnia, razem z I. szkołą realną (popołudniowe, wolny od nauki dzień miała tylko szkoła realna), ćwiczenie dla jednej partyi w zaniepokojeniu kwaterującego nieprzyjaciela, dla drugiej w służbie forpoczt na linii Swoszowice—Łagiewniki, Wola Duchacka. D. 8. kwietnia dla obu partyi dwa ćwiczenia w oczyszczaniu lasu z nieprzyjaciela i posuwaniu się przez las na linii Podgorki—Tyniec, oraz na linii Borek Szlachecki—Skawina, potem transport koleją do Krakowa. D. 20. maja, na linii Piekary Zabierzów, ćwiczenie międzyszkolne, w którem wzięły udział jako jedna partya: gimnazya II., V. i VI. tudzież Akademia Handlowa, jako druga partya: gimnazyum III. i I. szkoła realna; dla obu partyi, które w chwili rozpoczęcia ćwiczeń były rozproszone, zadaniem było: odzyskanie połączeń, koncentracya w odpowiednim punkcie i służba wywiadowcza, z tym ostatecznym celem, że jedna partya miała od południa zabezpieczyć Zabierzów, druga od tej strony jak najprędzej tam dotrzeć. Wreszcie d. 24. czerwca przerobienie kilku momentów bojowych w okolicy na wschód od Wieliczki.

Naflepszymi instruktorami i najgorliwszymi członkami organizacyi byli: kolejni komendanci półbatalionu: Bojarski Wiktor, Pintowski Kwiryn i Jentys Władysław; komendanci kompanii pierwszej: Szubert Jerzy, Jentys Władysław i Przeworski Andrzej; drugiej: Pintowski Kwiryn, Parczyński Julian i Gwiazdomorski Jan; adjutant Bojarski Stefan, Majewski Jan oraz magazynier Baschkopf Rudolf.

Trudności były znaczne. Pracę nad blisko dwustu chłopcami, stanowiącymi zupełnie surowy materyał, rozpoczęto przy pomocy instruktorów, którzy w czasie wakacyi ledwie najpierwsze wiadomości wojskowe przyswoić sobie mogli. Pogodne miesiące jesienne — wrzesień, październik i listopad — trzeba było poświęcić nauce musztry zwartej i pierwszym zasadom polowej, a w części teoryi strzelania i strzelania kapslami, zamiast pracy w terenie. Gdy zaś posunięto się o tyle, że że ćwiczenia w terenie mogły nastąpić, przyszły miesiące słotne: grudzień i styczeń. W przyszłości, gdy do organizacyi przybywać będzie co rok tylko klasa V., miesiące zimowe poświęci się głównie teoryi oraz nauce strzelania; jesień i wiosnę prawie wyłącznie ćwiczeniom w terenie. Nadomiar, od grudnia począwszy, raz po raz któryś z instruktorów odchodził do armii lub legionów; tak odeszli: Bojarski Wiktor, Pintowski, Ballenstädt, Parczyński, Majewski, Wojnarowicz, Zieliński, Kudliński, Eibenschütz, Schaitter, Gerżabek, Schäffer, Mars, Bereżyński, Matkowski, Heydel, Barnaś, Epstein.

Drugą z najważniejszych trudności był stosunek niektórych rodziców do ćwiczeń wojskowych. Jedni obawiali się złych skutków dla zdrowia synów. Niewątpliwie natężenie fizyczne i dłuższy wpływ brzydkiej pogody tylko szkodzi organizmowi choremu; ale dla organizmu zdrowego przynosi przeciwnie hart i przyrost sił. W wielu wypadkach obawy te były przesadne; w innych na podstawie świadectwa lekarskiego zwalniano od ćwiczeń na stałe. Dla dobra sprawy byłoby najlepiej, gdyby lekarz gimnazyalny (lub przez Dyrekcyę zaproszony) na początku roku szkolnego sklasyfikował niezdatnych, a później od wypadku do wypadku rozstrzygał. Inni rodzice dawali wiarę synom, że zajęcia z organizacyą związane przeszkadzają w nauce i był to ze strony nielicznych zresztą uczniów jedynie wybieg lenistwa. Natomiast zupełnie uzasadnione były skargi na zużycie bucików na ćwiczeniach. Para mocnych, podkutych gwoździami bucików mogłaby starczyć chłopcu na lat parę, na wszystkie marsze i ćwiczenia. Ale w obecnym czasie sprawienie nowych bucików jest po prostu bardzo trudne i bardzo drogie.

Z drugiej wszelako strony organizacya kształcenia wojskowego doznawała poparcia ze strony tych wszystkich, którzy

widzieli i oceniali wielostronne korzyści, stąd dla chłopców płynące: więc wiceprezydenta Dembowskiego, który odbył przegląd półbatalionu w październiku 1915 r., Rady szkolnej krajowej i referenta sprawy kształcenia wojskowego, Radcy Opuszyńskiego, Komendy twierdzy, w szczególności szefów sztabu, pułkownika Grimma i podpułkownika Hallera, Komendy placu, w szczególności podpułkowników Jossego i Kugla, adjutanta kapitana Kornbergera, oraz szerokich kół rodziców.

W drugiem półroczu Rada szkolna zezwoliła na zastąpienie obowiązkowych lekcyi gimnastyki obowiązkowemi zajęciami wojskowemi tudzież na klasyfikacyę z tych zajęć w miejsce klasyfikacyi z gimnastyki.

Jakkolwiek miniony rok szkolny był w zakresie kształcenia wojskowego ostatecznie tylko rokiem próby i nie unikniono pewnych błędów, których wiele każda rzecz nowa wywoływać zwykła, to jednak poczynione doświadczenia stwierdzać się zdaje trafność idei, że sprawę fizycznego wychowania młodzieży tą drogą najlepiej się rozwiąże, osiągając równocześnie walory moralne przez naukę karności koleżeńskiej, będącą zapewne dobrą szkołą dla przyszłej karności obywatelskiej, tudzież tę wartość społeczną, jaka wynika z rozpowszechnienia wiedzy i praktyki militarnej, niezbędnej jeszcze dla obrony kultury i dóbr materyalnych narodu.

POMOC KOLEŻEŃSKA.

DOCHODY.

Uczniowie	K	835.12	h
Stanisław hr. Tyszkiewicz . . .	»	20·00	»
Ks. A. Siuda	»	55·00	»
Związek Katol. Krawców	»	100·00	»
Kółko dramatyczne III gimn. . .	»	18·53	»
Razem . .	K	1028·65	h

ROZCHODY.

Zapomogi	K	659·75	h
Książki	»	49·90	»
Ubranie	»	159·00	»
Buciki	»	90·00	»
Pogrzeb śp. Franciszka Wrony .	»	70·00	»
Razem . .	K	1028.65	h

VII.

Egzamin dojrzałości.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. W terminie jesiennym roku 1915:

Adlersberg Dawid
Blaim Józef
Gędłek Piotr
Hochbaum Ignacy
Kaysiewicz Hieronim
Krzyżanowski Włodzim.
Przeworski Antoni
Salpeter Jakób
Sawczyński Wojciech
Semelka Stanisław
Sulikowski Aleksander
Urbański Włodzimierz
Weinberger Eliasz
Zubrzycki Leszek

2. W terminach nadzwyczajnych w ciągu roku 1915/16:

Ballenstädt Adolf
Bereżyński Tadeusz
Berwald Ludwik
Bojarski Wiktor
Cholewa Stanisław
Czajkowski Stanisław
Czaykowski Kazimierz
Dunin Ludwik
Fischer Chaim
Gerżabek Adam
Glasner Ignacy
Goldberg Henryk
Gomulicki Kazimierz
Hodbod Kazimierz
Keller Stanisław
Kiełpiński Onufry
Konopka Maryan
Kułacz Filip
Landau Getzel
Landau Leon
Mars Krzysztof
Mrowec Stanisław
Olas Konrad
Ring Kazimierz
Rosenberg Zygmunt
Schafernaker Franciszek
Schäffer Stanisław
Schubert Jerzy
Stachowicz Franciszek
Süssmann Wilhelm
That Selig
Tokarz Aleksander
Wojnarowicz Rudolf
Zieliński Józef
Zimroz Konstanty

3. W terminie letnim 1916:

Klasa VIII a.

Barnaś Narcyz
Baron Józef (ekst.)
Bartynowski Stefan
Chlipalski Mieczysław
Chmura Tadeusz
Dembiński Tadeusz
Eibenschütz Stanisław
Fischinger Stefan
Gaszyński Feliks
Godlewski Robert
Gross Maksymilian
Hrebenda Władysław
Jaworski Iwo
Jentys Władysław
Kopff Leon
Kowalski Izasław
Krause Ignacy (ekst.)
Krókowski Jerzy
Łącki Zygmunt
Orszulik Aloyzy (ekst.)
Pacuła Zygmunt
Piątkowski Eugeniusz
Pintowski Felicyan
Samek Józef
Schmidt Henryk
Schoengut Jan
Stępiński Włodzimierz
Szancer Edward
Tilles Henryk
hr. Tyszkiewicz Stan.
Uhma Czesław
Wawak Karol (ekst.)
Żuliński Roman

Klasa VIII b.

Arlet Jerzy
Błachowski Kazimierz
Broż Stanisław
Chojnacki Aron
Ellnain Kazimierz
Epstein Jerzy
Falter Roman
Friedmann Georg
Holly Karol
Kanarek Jonasz
Kołodziejski Teofil
Kowalczyk Teofil
Kowenicki Tadeusz
Landau Stefan
Łabiński Stanisław
Münz Alfred
Nussbaum Wiktor
Ohrenstein Szymon
Rytel Kazimierz
Spitzer Józef
Trendota Tadeusz
Żychowicz Adam

Reprobowano na pół roku 2 uczniów i 1 eksternistę.

VIII.

STATYSTYKA ZAKŁADU.

	KLASA																	Razem
	I			II		III		IV		V		VI		VII		VIII		
	a	*b*	*c*	*a*	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	
1. Liczba uczniów.																		
Na początku roku przyjęto	39	38	30	37	37	34	34	31	31	32	31	37	36	35	34	26	26	568
W ciągu roku wstąpiło . .	5	7	6	18	15	12	14	7	12	7	8	8	9	10	15	15	9	177
Wogóle zatem przyjęto .	44	45	36	55	52	46	48	38	43	39	39	45	45	45	49	41	35	745
A mianowicie:																		
a) Z innych zakładów . .	44	42	34	30	29	15	27	11	15	11	21	11	21	17	38	15	18	399
b) z tutejszego zakładu .	—	3	2	25	23	31	21	27	28	28	18	34	24	28	11	26	17	346
Razem . .	44	45	36	55	52	46	48	38	43	39	39	45	45	45	49	41	35	745
W ciągu roku opuściło zakład	4	6	9	4	5	3	4	2	6	3	3	4	12	9	9	12	10	105
Z końcem roku 1915/16 było	37^{3}	38^{1}	27	49^{2}	47	42^{1}	43^{1}	36	34^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{2}	25	617^{23}
2. Według miejsca urodzenia było:																		
Z Krakowa	21^{2}	20	10	36^{1}	19	27	19^{1}	19	13^{2}	20^{1}	14	22^{1}	15	18^{1}	16	14	11	314^{9}
z W. Ks. Krakowskiego .	4	2	2	—	1	1	2	2	4	1	2	2^{1}	—	4	1	1	—	29^{1}
z Galicyi	10	11^{1}	12	13^{1}	27	13	21	13	15^{1}	12	16^{2}	14	12^{1}	12	15^{2}	10^{1}	12	238^{9}
z Król. Polskiego . .	1	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	1^{1}	1	3	0^{1}	2	13^{2}
z W. Ks. Poznańskiego .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
z Austryi dolnej	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	—	5
ze Śląska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
z Moraw	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4
z Bukowiny	0^{1}	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2^{1}
z Dalmacyi	—	—	—	—	—	0^{1}	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0^{1}
z Węgier i Siedmiogrodu	—	1	—	—	—		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
z Bośnii	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	3
z Prus	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
z Rosyi	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
3. Według języka ojczystego było:																		
Polaków	37^{3}	37^{1}	27	49^{2}	47	41^{1}	43^{1}	35	33^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	30^{2}	34^{1}	38^{2}	27^{2}	25	611^{23}
Rusinów	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	6
Razem . .	37^{3}	38^{1}	27	49^{2}	47	42^{1}	43^{1}	36	54^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{2}	25	617^{23}
4. Według religii było:																		
Rzym.-katol.	31^{3}	27	25	46^{2}	36	34^{1}	36^{1}	28	27^{1}	32^{1}	26^{2}	37^{2}	21^{2}	32^{1}	24^{2}	24^{2}	16	502^{20}
Grecko-katol.	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	6
Ewang.	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Mojżesz.	6^{1}	10^{1}	2	2	11	6	7	6	6^{2}	3	8	2	9	2	14	3	9	106^{3}
Razem . .	37^{3}	38^{1}	27	49^{2}	47	42^{1}	43^{1}	36	34^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{2}	25	617^{23}

	KLASA I a	I b	I c	II a	II b	III a	III b	IV a	IV b	V a	V b	VI a	VI b	VII a	VII b	VIII a	VIII b	Razem
5. Według miejsca pobytu było:																		
tutejszych	36^{3}	32	19	47^{1}	37	39^{1}	33^{1}	30	26^{3}	33	25^{2}	33^{1}	25^{1}	26^{1}	29^{2}	22	22	504^{16}
nietutejszych	1	6^{1}	8	2^{1}	10	3	10	6	8	2^{1}	9	6^{1}	6^{1}	9	9	5^{2}	3	103^{7}
Razem	37^{3}	38^{1}	27	49^{2}	47	42^{1}	43^{1}	36	34^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{3}	25	617^{23}
6. Wiek uczniów.																		
Lat 11 miało	25^{1}	17^{1}	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51^{2}
» 12 »	10	12	12	22	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76^{1}
» 13 »	2^{1}	6	2	15^{1}	18	18	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77^{2}
» 14 »	—	3	4	9	6	17^{1}	18	20	9^{2}	—	—	—	—	—	—	—	—	86^{3}
» 15 »	—	—	—	2	3	3	6^{1}	15	13	21	21^{1}	—	—	—	—	—	—	84^{2}
» 16 »	—	—	—	1	—	2	3	1	10	10^{1}	7^{1}	21^{2}	12	—	—	—	—	67^{3}
» 17 »	—	—	—	—	—	2	—	—	1^{1}	4	5	12	16^{1}	26	20^{1}	—	—	86^{3}
» 18 »	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	6	2	7^{1}	13	22^{1}	13	65^{2}
» 19 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	4	4	14
» 20 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1^{1}	6	9^{1}
» 21 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
» 22 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0^{1}	—	—	0^{1}
» 23 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	37^{3}	38^{1}	27	49^{2}	47	42^{1}	43^{1}	36	34^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{2}	25	617^{23}
7. Według stanu rodziców było synów:																		
Profesorów Uniw.	4	—	—	3	—	4	—	2	—	1	—	1^{1}	—	6	—	3	—	24^{1}
profesorów szkół średn.	—	1	—	2	—	2	—	—	—	—	1	—	—	3	—	1	1	14
nauczycieli szkół wydział. i ludowych	1	1	1	1	—	2	—	1	1	—	—	2	—	2	—	1	1	14
urzędników	16^{3}	13	13	14	12	13^{1}	18	11	8	11	9	13	13^{1}	10	17^{1}	5	7	203^{7}
oficerów	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
lekarzy	3	1	—	5	2	—	3^{1}	5	2	5	—	3	3	1	4^{1}	4	2	43^{2}
aptekarzy	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	4
inżynierów, architektów i budowniczych	3	1	—	—	3	—	—	—	—	3	—	1	—	2	1	2	—	16
adwokatów i notaryuszy	4	—	—	—	4	2	4	5	0^{1}	7	1	—	2	1	3	2	1	36^{1}
obywateli ziemskich i miejskich	2	5	4	3^{1}	9	4	4	5	3	3^{1}	4	4	6^{1}	—	4	3^{2}	2	65^{5}
kupców i przemysłowców	1	7	2	6	6	2	6	1	4^{1}	2	4^{1}	2	2	4	4	2	6	61^{2}
rzemieślników	2	1	—	5	4	3	1	—	6	—	4	4	—	—	—	—	2	32
rolników	—	2^{1}	1	1	1	—	2	—	1	—	0^{1}	—	—	—	1	—	—	9^{2}
sług	—	3	2	3	—	6	2	1	1^{1}	—	3	—	—	2	—	1	—	24^{1}
sierót	1	3	4	5	5	4	2	4	8	2	8	8^{1}	4	4^{1}	4	3	3	72^{2}
Razem	37^{3}	38^{1}	27	49^{1}	47	42^{1}	43^{1}	36	34^{3}	35^{1}	34^{2}	39^{2}	31^{2}	35^{1}	38^{2}	27^{2}	25	617^{23}
8. Klasyfikacya uczniów.																		
Chlubnie uzdolnionych	14	4	1	16	3	6	6	13	5	10	6	14	—	19	7	14	7	145
Uzdolnionych	17	24	15	28	29	30	31	18	23	23	17	26	32	16	26	15	17	387
Na ogół uzdolnionych	3	2	1	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Nieuzdolnionych	3	5	8	—	6	3	4	5	5	—	5	1	2	2	1	—	—	50
Egz. popr. z 1 przedm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	—	—	1	—	—	8
Egz. uzup. ze wszystkich przedm.	—	—	—	4	5	—	—	—	3	2	—	—	—	—	2	—	1	17
Razem	37	35	25	50	43	41	41	36	36	35	33	43	34	37	37	29	25	617

IX.

KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny 1915/16 rozpoczął uroczystem nabożeństwem dnia 3-go września 1915.

Uczniów podzielono zrazu na 13, od połowy września na 16, a od połowy października na 17 oddziałów. Zakład liczył więc 8 klas głównych i 9 klas równorzędnych. Wszystkie klasy były pomieszczone w budynku szkolnym, który władza wojskowa po całorocznem zajęciu na koszary i szpital forteczny, zwróciły na użytek młodzieży w sierpniu 1915.

Dnia 10-go września i 19-go listopada uczestniczyli uczniowie wraz z gronem nauczycieli w nabożeństwach żałobnych za spokój duszy śp. Cesarzowej Elżbiety.

Dnia 4. października, jako w dzień imienin Najjaśniejszego Pana odbyło się dla uczniów i nauczycieli uroczyste nabożeństwo, a po nabożeństwie uroczysty poranek, na którym przemówił do młodzieży prof. Feliks Szpunar.

Dnia 2. grudnia 1915. ochodził zakład uroczystem nabożeństwem i porankiem 67. rocznicę wstąpienia na tron Najjaśniejszego Pana. Na poranku przemówił do młodzieży prof. Dr. Władysław Bogatyński.

Dnia 19. grudnia 1915. oddał zakład ostatnią posługę uczniowi klasy VIII *a*, Józefowi Chmurze, który po dłuższej chorobie przeniósł się do wieczności.

Dnia 14. stycznia 1916. odbył c. k. krajowy Inspektor szkół średnich JWPan Stanisław Rzepiński, konferencyę powizytacyjną z zastępcami nauczycieli c. k. gimnazyum I., III., IV. i V.

W dniach 3., 4. i 5. maja odbył się piśmienny egzamin dojrzałości wszystkich uczniów publicznych i prywatnych klasy VIII., jakoteż eksternistów. Ustny egzamin dojrzałości zdawali uczniowie, powołani do czynnej służby wojskowej dnia 5. i 6. maja 1916, pod przewodnictwem delegata c. k. Rady szkolnej krajowej JWPana Dra Leona Sternbacha, prof. uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dnia 1. i 6. maja 1916. wzięła młodzież udział w zbieraniu funduszów na rzecz Czerwonego Krzyża. Oprócz tego złożyli uczniowie na ten cel w ciągu roku 136 K.

Dnia 16. i 18. maja przysłuchiwał się lekcyom religii rz.-kat. delegat Książęco-Biskupiego Konsystorza, Przewielebny ks. Kanonik Dr. Adam Podwin.

Dnia 23. maja 1916. odprawiono nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Radcy Dworu Emanuela Dworskiego, c. k. krajowego Inspektora szkół średnich, męża niepospolitych zasług na polu wychowania młodzieży, na którem do ostatnich chwil życia z niestrudzoną pracował gorliwością.

Dnia 11. czerwca 1916. wziął zakład ndział w uroczystem pożegnaniu Wiceprezydenta c. k. Rady szkolnej kraiowej, Jaśnie Wielmożnego Pana Dra Ignacego Dembowskiego, który, przechodząc w czasowy stan spoczynku, pozostawił po sobie pamięć życzliwego opiekuna nauczycieli i uczniów.

Dnia 28. czerwca 1916. wzięła młodzież wraz z gronem nauczycieli udział w uroczystem nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

W ciągu roku przystępowala młodzież trzy razy do ŚŚ. Sakramentów. Rekolekcye wielkopostne odbyły się w dniach 11. do 14. kwietnia 1916.

Rok szkolny zakończono dnia 30. czerwca 1916. uroczystem nabożeństwem dziękczynnem i rozdaniem świadectw.

Uw. Jak w roku szkolnym 1914/15, tak i w roku 1915/16 bardzo wielu uczniów zakladu bralo czynny udział w wojnie światowej, wstąpiwszy jużto dobrowolnie do legionów polskich, jużto wskutek powołania do c. i k. armii. Wielu z nich otrzymało odznaczenie, wielu poległo na polu chwały śmiercią bohaterską. Wykaz wszystkich będzie ogłoszony później w osobnem sprawozdaniu.

X.

SPIS UCZNIÓW I WYNIK KLASYFIKACYI.

UWAGA:

chl. = chlubnie uzdolniony
db. = uzdolniony
d. = na ogół uzdolniony

n. = nieuzdolniony
p. = egzamin poprawczy
u. = egzamin uzupełniający.

Klasa I. A.

Ader Jan chl.
Balicki Jan db.
Boczar Mieczysław chl.
Brem Stefan chl.
Bystrzycki Jan chl.
Cybulski Jan chl.
Ferens Józef chl.
Flatau Andrzej chl.
Frączkiewicz Miecz. db.
Goldberg Adam chl.
Hand Erwin db.
Hand Karol db.
Jaworski Władysław db.
Jelonek Tadeusz d. (mat.)
Juszczyński Hieron. db.
Kartsch (Karcz) Mich. db.
Koch Jerzy db.
Krasiński Stefan (27/XI)
Kumaniecki Kazim. chl.
Kusiak Maryan chl.
Kuźniewicz Maryan db.
Nowak Franciszek (31/I)
Nowak Gusiaw db.
Nowak Jan (30/XI)
Panek Juliusz chl.
Pazdanowski Michał db.
Piwko Jerzy chl.
Porębski Stan. d. (łać.)
Prokesch Ludwik (13/V)
Racławicki Stan. db.
Romer Aleksander n.
Seinfeld Jan db.
Sikorski Stanisław (31/I)
Skąpski Bolesław db.
Stephan Józef chl.
Sulimir Roman db.
Śliwiński Jan (12/X)
Śliwiński Maryan d. (ł.)
Trendota Józef n.
Twaróg Feliks n.
Wajda Stanisław chl.
Wentzl Maciej (15/X)
Zasada Antoni db.
Żeleński Stanisław db.

Klasa I. B.

Bałucki Antoni n.
Barański Zbigniew d. (łać.)
Binder Aleksand. (27/XI)
Blasbalg Wilhelm db.
Blatt Adam chl.
Bodziński Józef (18/I)
Brand Michał db.
Bugajski Józef db.
Cisowski Józef db.
Eilbaum Bernard db.
Grobner false Huppert Israel db.
Hoeschl Franc. (26/XI)
Hoffmann Wiktor n,
Iwanicki Jeremi db.
Kalik Stanisław d. (łać.)
Kałużniacki Orest db.
Kirschner Maksymil. db.
Kling Henryk n.
Kociatkiewicz Stan. n.
Kocwa Juliusz n.
Koza Mieczysław (14/I)
Krupiński Jan db.
Krzemień Stanisław db.
Łyżwiński Józef db.
Markuś Bronisław db.
Messer Juliusz db.
Ochab Zygmunt chl.
Olszewski Władysł. db.
Pomierski Tad. (14/V)
Rąb Adam chl.
Reguła Kazimierz chl.
Rewakowicz Jan (27/II)
Rynduch Zbigniew db.
Sędzimir Stefan (14/V)
Schneider Maryan db.
Sikorski Stanisław db.
Śliwiński Stanisław db.
Słomka Feliks (14/V)
Śmieszkiewicz Stanisław (14/V)
Stock Jakób db.
Strauss Stefan db.
Strzelecki Władysł. db.
Sygal Henryk db.
Talar Adam db.
Wołowski Jan (14/V)

Klasa I. C.

Bartmański Jan db.
Bieniaszek Karol n.
Dudek Czesław n.
Finder Adolf n.
Giergiel Tadeusz (8/XI)
Grudziński Eugen. db.
Hodur Franciszek n.
Kania Edward db.
Kasperski Tad. (29/XI)
Kiliński Maryan db.
Kubis Edmund (29/XI)
Łabuzek Zygmunt n.
Madeyski Maryan n.
Małecki Jerzy (31/I)
Małecki Zdzisław (31/I)
Olma Eugeniusz db.
Paluch Emil db.
Pawula Józef chl.
Perlberger Maks n.
Pfleger Romuald n.
Salabura Zygmunt db.
Sambor Stanisław db.
Samulski Bolesław db.
Schieberl Zygmunt db.
Schwarz Henryk db.
Stefankow Eugeniusz d.
Steinauer Włodz. (30/XI)
Stypuła Wojciech (1/V)
Sydor Jan (14/III)
Szewczyk Mikołaj db.
Targalski Adam db.
Warowitz Józef (5/IV)
Wetzstein Henryk (1/V)
Wójcik Tadeusz db.
Zamorski Stanisław db.
Zarzycki Sławomir (1/V)

Klasa II. A.

Bobilewicz Jan db.
Buczek Karol db.
Cercha Jerzy db.
Cybulski Zbigniew db.
Czort Tadeusz chl.
Dąbrowski Józ. d. (niem.)
Dobrowolski Adam db.
Drescher Maryan db.
Dziuba Feliks db.
Ekielski Eustachy chl.
Fuglewicz Jerzy (7/XII)
Giza Leon db.
Karakulski Józef db.
Karmowski Winc. db.
Klamka Franciszek chl.
Kleinberger Arnold db.
Koch Tadeusz chl.
Kochmański Tad. chl.
Konopka Zbigniew u.
Kostrz Bolesław (10/V)
Kotlarz Tadeusz u.
Krawczyk Maryan u.
Kucharczyk Stan. chl.
Kurkiewicz Czesław db.
Laberschek Stanisł. chl.
Lipiński Czesław u.
Lyssy Jan chl.
Łapiński Stefan db.
Małecki Kazim. (31/I)
Mazaraki Stefan db.
Natanson Wojciech chl.
Nowak Aleksander db.
Nowak Józef db.
Nowak Kazimierz db.
Nowak Maryan db.
Pietsch Tadeusz chl.
Pochopień Franc. chl.
Racławicki Włodz. db.
Reiss Jerzy db.
Rittermann Stefan chl.
Roczmierowski Ant. db.
Romer Tadeusz chl.
Rosner Andrzej db.
Smenda Wiktor db.
Stachowicz Jan (27/XI)
Stojda Antoni db.
Susuł Jan d. (niem.)
Szafrański Władysł. db.
Szaszkiewicz Antoni db.
Szczerbowski Jan chl.
Szczuciński Tad. chl.
Turowicz Andrzej chl.
Wierzbanowski Wł. db.
Wilk Stanisław db.

Klasa II. B.

Batko Stanisław db.
Bensch Ryszard n.
Bernadzikiewicz Zdzisław db.
Bernal Jan (14/V)
Buczek Kazimierz chl.
Chrząszcz Jan (27/IX)
Cikowski Maryan db.
Frühling Bronisław db.
Galli Feliks db.
Gardulski Zbigniew n.
Gąsiecki Józef db.
Geppert Feliks (10/V)
Girtler Andrzej db.
Górka Władysław db.
Huczyński Bolesł. (15/X)
Kaim Feliks db.
Kliemchen Józef db.
Kleczek Michał db.
Kociatkiewicz Marek db.
Kowenicki Stanisław db.
Kraskowski Jerzy n.
Kwolek Kazimierz db.
Landau Ernest db.
Lilling Jan db.
Ludera Karol db.
Łaszcz Jan db.
Łepkowski Jan db.
Markiewicz Tadeusz db.
Mołodowicz Stefan (3/XI)
Nichthauser Henryk db.
Nosal Józef db.
Nowosielski Leon n.
Oleszkiewicz Roman db.
Piecuch Alfred db.
Pineles Maurycy db.
Pitzele Szymon db.
Przebindowski Zdzisł. n.
Rewakowicz Stan. (26/II)
Rubinstein Edmund db.
Sawrycz Eugeniusz db.
Schauer Marceli chl.
Schmid Kazim. (10/II)
Skąpski Zbigniew chl.
Spritzer Stefan db.
Stambułka Zygm. db.
Szczudłowski Feliks chl.
Sztaudynger Jan db.
Sztorc Sadeusz db.
Unger Henryk db.
Wodniak Tadeusz db.
hr. Wodzicki Stefan db.
Żychowicz Jan (9/V)

Klasa III. A.

Alscher Jan d. (łać.)
Baranowski Kazim. n.
Bednarski Józef (14/XII)
Błachociński Miecz. db.
Bryl Stanisław chl.
Bystrzycki Kazim. chl.
Cześnikiewicz Józef db.
Czuchro Władysław db.
Dąbrowski Zygmunt db.
Dunaj Cyne db.
Eilbaum Maks db.
Ekielski Jan db.
Eminowicz Włodzim. n.
Fuglewicz Ludwik db.
Glassner Jan db.
Juszczyński Jerzy db.
Kleinberger Oskar db.
Kochaj Kazimierz db.
Kostanecki Jan chl.
Leo Zdzisław db.
Liszka Adam db.
Lyssy Tadeusz db.
Łyko Józef db.
Malecki Kazimierz (11/V)
Markiewicz Józef db.
Mohr Edward dk.
Parafiński Jan db,
Pietsch Karol d. (mat.)
Piltz Jerzy chl.
Pobożniak Julian chl.
Pohorecki Roman (15/XI)
Przepolski Kazim. db.
Reinkraut Tobiasz db.
Rokossowski Zdzisław (1/V)
Rosenberg Adolf chl.
Rubczyński Stanisł. db.
Schmidt Ryszard (11/V)
Stachak Stanisław db.
Stojowski Adam n.
Stopa Edward db.
Surzycki Tadeusz db.
Szczepka Jerzy db.
Szkwirtniański Jan db.
Tomik Stanisław db.
Treger Witold db.
Żurowski Maryan db.

Klasa III. B.

Abrahamer Edward db.
Bieniaszek Stanisław n.
Bobak Karol db.
Bryndza Izydor (17/X)
Bystrzonowski Stef. db.
Czechowicz Jerzy db.
Dąbrowski Andrzej chl.
Deutschberger Edmund (11/V)
Fedyna Eugeniusz db.
Ferens Tadeusz chl.
Fürst Emil db.
Gintel Józef db.
Grzybowski Stefan db.
Harasymowicz Kaz. db.
Hirschberg Franc. n.
Jakób Mojżesz db.
Karmański Stefan db.
Kasperlik Stanisł. (5/X)
Krieger Zygmunt db.
Kurkiewicz Stan. (14/5)
Langrod Jerzy chl.
Lekczyński Zdzisław db.
Lipa Stanisław n.
Lubowiedzki Jerzy chl.
Maraszewski Stanisl. db.
Nowak Karol n.
Ogieński Włodzimierz (14/V)
Pauli Józef db.
Pierożyński Oktaw. db.
Pomierski Maryan (14/V)
Romański Czesław db.
Sikorski Mieczysław db.
Sławikowski Zygm. db.
Stankiewicz Jerzy db.
Stréer Kazimierz (10/I)
Szczerba Roman db.
Szostkiewicz Stefan db.
Szpunar Tadeusz db.
Tabaczyński Jan db.
Tepper Herman db.
Teslar Jan db.
Ullmann Tadeusz chl.
Vitek Władysław db.
Wanner Karol chl.
Wilczkiewicz Alfred db.
Wojciechowski Tad. db.
Woźniak Adam db.
Zajączkowski Ludw. db.

Klasa IV. A.

Balicki Stefan db.
Benda Jan db.
Bieńkowski Krzysztof chl.
Borzęcki Zygmunt db.
Brem Zenon chl.
Broniowski Stanisł. chl.
Chrząszcz Michał db.
Ciompa Adam chl.
Fiala Włodzimierz db.
Förster Karol chl.
Girtler Jan n.
Goliński Kazim. chl.
Gólski Stanisław db.
Grzybowski Konst. chl.
Horowitz Maryan db.
Kopff Stanisław n.
Landau Maryan chl.
Leo Stanisław chl.
Liebeskind Marceli chl.
Łukaszewicz Karol n.
Małachowski Bohdan db.
Małachowski Zygm. db.
Małecki Aleksand. (31/I)
Maryniak Wład. (5/XII)
Maślankiewicz Kaz. chl.
Mazanek Jan db.
Niewiadomski Jan n.
Pawowicz Erwin db.
Rosenstein Paweł chl.
Schreiber Ignacy db.
Sembrat Kazim. chl.
Szameit Zbigniew db.
Szancer Jan db.
Szczepański Jan db.
Tokarski Zygmunt ob.
hr. Wodzicki Henryk db.
Zborowski Aleksand. db.
Zubrzycki Stanisław u.

Klasa IV. B.

Armer Norbert n.
Bal Antoni db.
Bernal Stanisław n.
Bobak Stanisław db.
Choróbski Jerzy chl.
Deissenberg Stanisł. db.
Golonka Kazimierz db.
Gorywoda Jan chl.
Gotkiewicz Maryan db,
Grzimek Zdzisław (2/X)
Himmelblau Zuzanna chl.
Kellem Stanisław db.
Kijowski Jerzy db.
Knauer Stanisław db.
Kurzawa Mieczysław u.
Landau Leopold (11/X)
Lewkowicz Jakób chl.
Madej Stefan db.
Magoński Antoni (11/X)
Marcoin Juliusz (26/X)
Muchowicz Jan db.
Nelicki Józef chl.
Niedzielski Mieczysl, n.
Paleolog Konstanty n.
Pipczyński Roman db.
Pogłódek Ludwik db.
Prochowski Jan db.
Probstein Kalman db.
Rappaport Zygmunt db.
Schinagel Izraol db.
Skoczyński Stefan db.
Somogyi Stefan db.
Setkowicz Karol db.
Siwek Kazimierz (14/V)
Spławiński Romuald db.
Stępniowski Józef db.
Strzegocki Czesław db.
Trzeciak Antoni db.
Wilczkiewicz Zygmunt (8/II)
Wilda Adam db.
Workiewicz Stanisl. chl.
Wyspiański Stan. (10/X)
Żurawski Aleksander n.

Klasa V. A.

Bardel Tadeusz chl.
Biborski Adam db.
Chrzan Józef db.
Dziewoński Zbigniew db.
Ferens Stanisław db.
Fischlowitz Stanisł. chl.
Ganszer Juliusz db.
Gutfreund Leopold chl.
Heilman Zygmunt chl.
Jaworski Tadeusz db.
Kaczkowski Herm. (4/XI)
Karpiński Tadeusz db.
Kiełpiński Jan chl.
Kocwa Aleksander chl.
Koziański Zbigniew chl.
Krupiński Edward db.
Kurek Henryk db.
Kurkiewicz Miecz. db.
Kwiatkowski Adam db.
Kwieciński Stanisl. db.
Leo Juliusz chl.
Łoś Stanisław db.
Murczyński Stefan db.
Münz Mieczysław db.
hr. Mycielski Andrz. db.
Papée Antoni u.
Pollak Stanisław chl.
hr. Russocki Andrzej db.
Rydel Łucyan db.
Sobesto Dezyder. (10/III)
Sławikowski Zbigniew u.
Sulikowski Kazim. db.
Sulimir Stanisław db.
Tomik Adam db.
Wiewiórowski Jerzy db.
Windakiewicz Wład. db.
Zaleski Adam db.
Zieleniewski Jan chl.
Zubrzycki Ludw. (14/V)

Klasa V. B.

Binder Zygmunt chl.
Chlipalski Antoni db.
Dąbrowski Paweł (14/V)
Dynowski Zbigniew db.
Frischer Maurycy chl.
Gadulski Ludwik p.
Giza Tadeusz chl.
Grabowski Władysł. db.
Jakób Ber db.
Kleczek Stanisław n.
Kwaśny Wiesław (13/II)
Lewiński Janoš db.
Lorenz Zygmunt db.
Lödl Bolesław n.
Lödl Maryan (31/I)
Mildner Zygmunt n.
Nichthauser Edward chl.
Niedzielski Lucyan n.
Orczykowski Eugen. db.
Parafiński Kazimierz db.
Pauli Karol n.
Plutyński Julian db.
Rejman Jan db.
Rumanstorfer Tad. p.
Rumeld Salamon db.
Schaffer Gebhard db.
Schweitzer Franc. (31/I)
Seller Maksymilian db.
Serczyk Wojciech p.
Spritzer Marceli chl.
Stachowicz Jan db.
Strzelecki Stan. (14/V)
Talar Antoni p.
Tylko Stanisław (14/V)
Vetulani Adam chl.
Waszkowski Jnlian p.
Wiskida Włodzim. db.
Zawada Jan db.
Zięba Wiktor db.

Klasa VI. A.

Baran Tadeusz db.
Bojarski Stefan db.
Borzęcki Władysław db.
Broniewski Stanisl db.
Bryliński Jerzy chl.
Chlebowski Bronisł. db.
Chrzanowski Bohdan chl.
Ciechanowicz Jan db.
Cyharowski Stefan db.

Dąbrowski Jan db.
Dobrowolski Anatol db.
Eminowicz Roman db.
Fierich Jerzy chl.
Gawlas Eugeniusz db.
Himmelblau Lucyan p.
Janicki Roman db.
Kaden Kazimierz chl.
Kalkstein Jerzy n.
Komierowski Julian db.
Komierowski Piotr db.
Kowalski Witold db.
Krajewski Mieczysł. db.
Krasnowiecki Wład. chl.
Kusiba Stefan db.
Lisowski Jan db.
Mazaraki Zygmunt db.
Michalski Maryan db.
Morelowski Jan chl.
Parczyński Julian db.
Peltz Adam db.
Pochopień Stanisław db.
hr. Potocki Andrzej chl.
Safir Wiliam chl.
Sembrat Stanisław chl.
Skórkowski Edward db.
Socha Tadeusz chl.
Stojda Tadeusz chl.
Szatkowski Henryk chl.
Szczepanowski Felic. chl.
Świadkowski Antoni db.
Tombiński Józef db.
Tomczyk Jan p.
hr. Wodzicki Kazim. chl.
Wyspiański Miecz. (17/X)
Żeglikowski Stan. (31/I)

Klasa VI. B.

Abdermann Mieczysł. db.
Bezdek Stanisław db.
Czapik Piotr db.
Flatau Francisz. (10/III)
Fiala Roman db.
Förster Aleksander db.
Frister Izydor db.
Frister Zygmunt db.
Fürst Fryderyk (31/I)
Gędzierski Zygmunt db.
Gężba Edward db.
Gintel Jan db.
Kamieński Bohdan db.
Karmowski Tadeusz db.
Keller Antoni db.
Kopf Aleksander db.
Kukiel-Krajewski Jerzy db.
Kułakowski Tadeusz db.
Kwintowski Mar. (10/X)
Lubowiedzki Zdzisł. db.
Łukaszewicz Stanisł. db.
Matkowski Kamil (8/I)
Podczaski Zbigniew db.
Porębski Jan db.
Przeworski Andrzej n.
Puchała Tadeusz (15/II)
Rivo Karol db.
Rogowski Zygmunt db.
Rudyk Tadeusz (8/VII)
Rysz Józef db.
Schinagel Emil db.
Schmal Bronisław db.
Schneider Tadeusz db.
Schwarz Ignacy (31/I)
Smoluchowski Wilh. db.
Smyczyński Tadeusz db.
Starowieyski Maryan db.
Szczawiński Zdzisław db.
Tepper Wilhelm n.
Wachal Adam (14/V)
Younga Jerzy (14/X)
Zakrawacz Edm. (8/XII)
Zarzycki Zbigniew db.
Żeglikowski Stanisł. db.

Klasa VII. A.

Aywas Maryan (12/X)
Blahaczek Edward db.
Brahmer Mieczysław chl.
Chodorowski Jan (10/III)
Cikowski Stanisław db.
Schwarzenberg Czerny Władysław chl.
Dawidowski Henryk chl.
Dorawski Jan chl.
Ekielski Rafał chl.
Federgrün Aleksand. db.
Finder Markus (10/V)
Gadulski Władysł. (14/V)
Godawski Józef (2/X)
Goldenberg Dawid dp.
Gołąb Feliks chl.
Gwiazdomorski Jan chl.
Hamuliński Stanisł. db.
Jedlicki Maryan chl.
Kochmański Stanisł. db.
Krzanowski Karol db.
Madejski Wilhelm db.
Markowicz Mieczysław (10/I)
Medvečky Stanisław db.
Meyer Jan n.
Muchowicz Antoni chl.
Nussbaum Witold db.
Okulczyk Władysław n.
Pietsch Aleksand. (12/X)
Pipczyński Adam chl.
Reich Leopold chl.
Reiss Henryk db.
Rokossowski Aleksander chl.
Rosner Tadeusz chl.
Smreczyński Stanisł. chl.
Srokowski Józef (12/X)
Stach Karol chl.
Stieber Maryan db.
Surzycki Jan db.
Szameit Tadeusz db.
Szlachtowski Edm. chl.
Taszycki Witold chl.
Wolkowski Tadeusz db.
Zacharski Józef chl.
Zoll Fryderyk chl.
Żórawski Juliusz db.

Klasa VII. B.

Baschkopf Rudolf db.
Becher Karol db.
Bezdek Zygmunt db.
Bujwid Jan db.
Bukowski Stefan db.
Czarnowski Stefan chl.
Czapliński Władysław n.
Czechowicz Tadeusz chl.
Dutkiewicz Władysł. db.

Fedyna Konstanty db.
Frank Roman db.
Godlewski Jerzy db.
Goldberg Ferdynand chl.
Goldberg Tadeusz db.
Grobler Sewer u.
Gulkowski Tadeusz db.
Hirschberg Józef db.
Jurowicz Stanisław db.
Kanarek Jakób chl.
Kleinberger Edward db.
Krysiak Janusz chl.
Kudliński Tadeusz db.
Langrod Witold db.
Lax Maurycy (9/X)
Lemler Salomon db.
Majewski Jan db.
Małaczyński Leszek (1/II)
Marczyński Antoni (8/II)
Mączyński Maciej db.
Mildner Tadeusz db.
Mirecki Stefan chl.
Nowak Kazimierz (9/X)
Obtułowicz Stanisław p.
Peltyn Kazimierz n.
Piepes Henryk (9/X)
Reguła Jan db.
Russanowski Kazim. db.
Schaitter Jan db.
Silberfeld Aleksander db.
Skrzyński Aleksand. db.
Smólski Stanisław (9/X)
Starzewski Tadeusz db.
Stasicki Bronisław db.
Sternbach Kazimierz db.
Struszyński Alfred dd.
Strzelecki Jan u.
Syrop Fryderyk chl.
Węgrzyn Walenty (9/X)
Więckowski Tadeusz db.
Zarański Jan u.

Klasa VIII. A.

Barnaś Narcyz db.
Bartynowski Stefan db.
Berwaldt Ludwik (9/X)
Bojarski Wiktor (8/I)
Chlipalski Mieczysł. db.
Chmura Józef († 17/XII)
Chmura Tadeusz chl.
Dembiński Zbigniew db.
Eibenschütz Stanisł. chl.
Fischinger Stefan db.
Gaszyński Feliks db.
Gerzabek Adam (8/I)
Godlewski Robert db.
Gross Maksymilian chl.
br. Heydel Francisz. (5/II)
Hrebenda Władysław db.
Jaworski Iwo chl.
Jentys Władysław chl.
Keller Stanisław (9/X)
Kiełpiński Onufry (9/X)
Kopff Leon db.
Kowalski Izasław chl.
Królikowski Jerzy db.
Łącki Zygmunt db.
Mars Krzysztof (25/XI)
Pacuła Zygmunt db.
Piątkowski Eugen. chl.
Pintowski Felicyan chl.
Samek Józef chl.
Schäffer Stanisł. (28/XI)
Schmidt Henryk db.
Schoengut Jan chl.
Stępiński Włodzim. chl.
Szancer Edward chl.
Tilles Henryk chl.
Tokarz Aleksander (9/X)
Traczewski Stefan (15/III)
hr. Tyszkiewicz Stef. db.
Uhma Czesław db.
Zieliński Józef (8/I)
Żuliński Roman chl.

Klasa VIII. B.

Arlet Jerzy chl.
Ballenstedt Adolf (8/I)
Bereżyński Tadeusz (8/I)
Błachowski Kazim. db.
Bobilewicz Władysł. (8/I)
Broż Stanisław db.
Chojnacki Artur db.
Dunin Ludwik (9/V)
Ellnain Kazimierz db.
Epstein Jerzy db.
Falter Roman chl.
Friedmann Jerzy chl.
Glassner Ignacy (15/XI)
Gromnicki Stefan (15/X)
Gulbiński Mirosł. (30/XI)
Holly Karol db.
Kanarek Jonasz chl.
Kanarek Salomon (15/X)
Kołodziejski Teofil db.
Kowalczyk Teofil db.
Kowenicki Tadeusz db.
Landau Stefan chl.
Łabiński Stanisław db.
Massar Wilhelm db.
Münz Alfred db.
Nussbaum Wiktor chl.
Ohrenstein Szymon db.
Olas Konrad (8/X)
Rytel Kazimierz db.
Schubert Jerzy (31/I)
Seifert Mieczysław db.
Spitzer Józef chl.
Trendota Tadeusz db.
Wojnarowicz Rudolf (8/I)
Żychowicz Adam db.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów tak publicznych jakoteż prywatnych na rok szkolny 1916/1917 odbywać się będą *29-go, 30-go i 31-go sierpnia* od godziny 8. do 12. przed południem. Do wpisów zgłaszać się mają uczniowie osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów.

a) Uczniowie *tutejszego zakładu* muszą przy wpisie wykazać się świadectwem szkolnem z ostatniego roku i płacą 2 kor. na środki naukowe.

b) Uczniowie, przybywający z innych zakładów do klas II—VIII., muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia.
3. Świadectwo szkolne z ostatniego roku, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć do innego zakładu.
3. *Wszystkie* świadectwa z poprzedniej nauki gimnazyalnej.
4. Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej.

Przy wpisie płacą 6 kor. 20 hal. na środki naukowe.

c) Uczniowie, *chcący uzyskać przyjęcie do klasy I.*, muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że ukończyli już 10. rok życia, albo ukończą go przed 1-szym stycznia 1917. roku.
2. Świadectwo szkolne z ostatniego roku, jeżeli pobierali naukę w szkołach publicznych.
3. Świadectwo powtórnego szczepienia ospy, odbytego w roku, poprzedzającym wstąpienie do gimnazyum.

Przy wpisie płacą 6 kor. 20 hal. na środki naukowe.

d) Uczniowie, którzy *po dłuższej przerwie w naukach* chcą znowu uzyskać przyjęcie do gimnazyum muszą przedłożyć:

1. metrykę chrztu lub urodzenia i ostatnie świadectwo szkolne, opatrzone klauzulą: »może być przyjęty do innego zakładu«.
2. *Wszystkie* świadectwa szkolne z dotychczasowej nauki.
3. Świadectwo moralności za czas, w którym nie chodzili do szkoły.
4. Świadectwo powtórnego szczepienia ospy.
5. Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 K. Przy wpisie (po złożeniu egzaminu) płacą 6 K 20 h. na środki naukowe.

Równocześnie z wpisami do zakładu odbędą się także wpisy na *bezpłatną naukę przedmiotów nadobowiązkowych*: języka francuskiego, śpiewu, stenografii, muzyki.

Gimnastyka jest dla uczniów wszystkich klas przedmiotem nauki obowiązkowej. O warunkach uwolnienia od tej nauki dowiedzą się uczniowie z początkiem roku szkolnego na pierwszej przeznaczonej temu przedmiotowi godzinie, na której wszyscy muszą być obecni.

Uczniowie publiczni i prywatni obowiązani są do składania *opłaty szkolnej*, która wynosi 40 K za jedno półrocze, a złożona być musi w *pierwszych sześciu tygodniach* każdego półrocza, t. j. w I. półroczu *przed* 15. października, w II. półroczu *przed* 15. marca.

O uwolnienie od opłaty szkolnej starać się mogą uczniowie niezamożni a pilni. W tym celu muszą wnieść na ręce Dyrekcyi podanie (bez stempla) do c. k. Rady szkolnej krajowej, a do podania dołączyć:

a) Świadectwo ubóstwa dokładnie wypełnione a podpisane przez władzę polityczną i kościelną.

b) Świadectwo z ostatniego półrocza, które ma stwierdzić dobre (lub bardzo dobre) zachowanie się i dobry postęp w naukach.

Podania te wnosić trzeba:

a) w pierwszem półroczu *najpóźniej* do 20-go września.

b) w drugiem » » do 20-go lutego.

Podania wniesione później *nie będą* uwzględnione.

Uczniowie klasy I. powinni złożyć opłatę szkolną za pierwsze półrocze przed dniem 30-tym listopada, mogą jednak uzy-

skać *odroczenie* tego terminu do końca pierwszego półrocza, jeżeli są niezamożni, a od chwili przyjęcia do zakładu zalecają się co najmniej *dobrem zachowaniem się i dobrym postępem we wszystkich przedmiotach nauki.* Pragnąc korzystać z tego dobrodziejstwa, winni do 12-go września wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi nieostemplowane prośby do c. k. Rady szkolnej krajowej i dołączyć do nich *dokładne* świadectwa ubóstwa. Z odroczeniem terminu łączy się definitywne uwolnienie od opłaty, jeżeli klasyfikacya za pierwsze półrocze wypadnie pomyślnie.

Między 1. a 15. lutego obowiąząny jest *każdy uczeń z wyjątkiem bardzo ubogich* złożyć 1 K. na gry i zabawy szkolne.

Egzamina poprawcze odbywają się **30.** i 31. sierpnia od godziny 3. popołudniu.

Egzamina wstępne do klasy I. odbywają się przed feryami 30. czerwca lub 1. lipca; po feryach (ewentualnie) 1. września. Powtórzenie tego egzaminu przed upływem roku nie jest dozwolone ani w tym ani w innym zakładzie.

Egzamina wstępne do klas wyższych odbywają się od 5. do 10. września.

Uczniom *zamiejscowym* wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które ściśle stosować się będą do przepisów Regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanego przez c. k. Radę szkolną krajową. Osoby, przyjmujące uczniów na wikt i mieszkanie, muszą zatem we własnym interesie zaznajomić się dokładnie z treścią tego Regulaminu.

Rok szkolny 1916/1917 rozpocznie się **trzeciego** września uroczystem nabożeństwem, w którem wszyscy uczniowie wpisani muszą wziąć udział.

T. Sołtysik.